

VALMIIMPIA VASTAANOTTAMAAN

Ikääntyneiden matkailuelämysten elementit ja elämysten kokemisen muutos

Suvituulia Ahonen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2013

Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma (YAMK)
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Tekijä(t) AHONEN, Suvituulia	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 16.12.2013
	Sivumäärä 62	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Valmiimpia vastaanottamaan Ikääntyneiden matkailuelämysten elementit ja elämysten kokemisen muutos		
Koulutusohjelma Palveluliiketoiminta, ylempi amk		
Työn ohjaaja(t) TUNKKARI-ESKELINEN, Minna		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tietoa ikääntyneiden matkailijoiden elämysten kokemisesta. Työssä pohdittiin, millaisia elementtejä ikääntyneen matkailuelämys sisältää ja muuttuuko elämyksen kokeminen iän karttuessa. Tutkimuksen taustalla on väestön ikääntyminen, joka aiheuttaa muutostarpeita palvelujen määrään, laatuun ja sisältöön. Ikääntyneiden elämysten hahmottaminen ja kokemusten tutkiminen auttaa ymmärtämään, mitä kohderyhmä odottaa elämyksiltä ja miksi he kokevat niin kuin kokevat. Tieto asiakkaan kokemusmaailmasta auttaa palveluiden kehittämisen lisäksi suunnittelemaan tehokkaampaa markkinointia. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat suomalaiset suuriin ikäluokkiin kuuluvat henkilöt. Suurten ikäluokkien edustajat ovat syntyneet sotien jälkeen vuosina 1945 – 1950. Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusi henkilöä: viisi naista ja yksi mies. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluissa esille nousseita elämyselementtejä jäsenetään työssä Elämyskolmio-mallin avulla.</p> <p>Tuloksista selvisi, että ikääntyneiden matkailuelämysten kokeminen on muuttunut ikääntymisen myötä. Tunteet ovat syventyneet ja elämän painopisteet muuttuneet. Elämyskolmiossa mainituista elementeistä korostuivat ikääntyneiden kokemuksissa ensisijaisesti aitous ja vuorovaikutus. Haastatteluissa esille nousi myös elämyskolmioon kuulumattomia elementtejä, jotka sijoitettiin työn lopputuloksena syntyneeseen ikääntyneiden Elämyskolmio-malliin. Ikääntyneiden elämyskolmiossa yksilöllisyys korvautuu henkisyydellä, ja älyllisellä tasolla oppiminen korvautuu muistelulla ja jakamisella.</p> <p>Ikääntyneiden elämyskolmiota voidaan hyödyntää matkailutuotteiden suunnittelussa alkuperäisen mallin mukaisesti. Ikääntyneen matkailuelämyksen kokemisen mahdollisuus kasvaa, kun tuotteen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan Elämyskolmion elementit ja kokemisen tasot.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Ikääntyneet, matkailu, elämys, kokeminen		
Muut tiedot		

Author(s) AHONEN, Suvituulia	Type of publication Master's Thesis	Date 16.12.2013
	Pages 62	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title More open for meaningful experiences - Elements of senior travelers meaningful experiences and change of nature of experiences		
Degree Programme Master's Degree Programme in Hospitality Management		
Tutor(s) TUNKKARI-ESKELINEN, Minna		
Assigned by		
Abstract <p>The goal of this thesis was to produce information on how senior travelers see and feel about their meaningful experiences generated by traveling. The thesis considered what elements are included in senior travelers' travelling experiences and if the perceptions of these experiences change due to aging. The reason for the selection of this topic is the fact that the population is aging rapidly. This results in a growing need for changes in the number, quality and content of the services related to travelling. Studying the elderly travelers' traveling experiences makes it easier to understand what the target group expects of the experiences. This information contributes to developing the services and their marketing.</p> <p>The target group is made up of the Finnish baby boomers, those born between 1945 and 1950. The number of the participants was six, five females and one male. The theme interview method was employed and the emerged experience elements were analyzed with the Experience Pyramid model.</p> <p>The results show that the change in the perception of the traveling experiences of elderly travelers is a fact. The emotions are deeper and the focal points of life have changed. Especially authenticity and interaction are themes that are clearly highlighted. The research also revealed new elements that were not included in the original Experience Pyramid model. Those elements, spirituality and sharing memories, will replace the individuality and learning on the intellectual level of experiencing in the elderly travelers' Experience Pyramid. This new elderly traveler specific Experience Pyramid can be utilized in designing travel experiences for the target group.</p>		
Keywords Senior traveler, meaningful experience, experience		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	4
2.1 Tutkimuksen tavoite ja tausta	4
2.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä	5
2.3 Haastattelujen toteuttaminen	7
2.4 Haastateltavat henkilöt ja kuvatut elämykset	9
2.5 Aineiston analyysi	10
2.6 Tutkimuksen keskeiset käsitteet	11
3 IKÄÄNTYNEET MATKAILIJAT KOHDERYHMÄNÄ	13
3.1 Matkailijat ikääntyvät	14
3.2 Suurten ikäluokkien erityispiirteitä	15
3.3 Arvot ja asenteet	18
3.4 Ikääntymisen biologisia, psykologisia ja sosiaalisia muutoksia	20
3.5 Kypsyyden ikävaihe	22
4 MATKAILUELÄMYS	25
4.1 Elämishakuisuus	25
4.2 Elämyseskustelun suuntauksat	27
4.3 Elämiskolmio-malli	28
4.3.1 Elämystuotteen kriittiset elementit	30
4.3.2 Elämystuotteen kokemisen tasot	31
5 IKÄÄNTYNEIDEN ELÄMYKSET ELÄMYSKOLMIOSSA JA KOKEMISEN MUUTOS	33
5.1 Arjen kuvaus	33
5.2 Arvot ja asenteet	35
5.3 Motivaation taso	37

5.4 Fyysinen taso	39
5.5 Älyllinen taso	41
5.6 Emotionaalinen taso	43
5.7 Henkinen taso	44
5.8 Muutos elämysten kokemisessa	45
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
6.1 Ikääntyneiden elämysten elementit ja kokemisen tasot	49
6.2 Ikääntyneiden elämyskolmio	52
6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet	54
6.4 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu	54
LÄHTEET	57
LIITTEET	60
Liite 1 Teemahaastattelurunko	60
Liite 2. Kertomus matkailuelämyksestä – tehtävä	61
KUVIOT	
Kuvio 1: Elämyskolmio	29
Kuvio 2: Ikääntyneiden elämyskolmio	53

1 JOHDANTO

Ajan kuluessa jokainen ihminen kokee iän tuomat ja vääjäämättä etenevät muutokset kehossaan, mielessään ja ympäristössään. Ikääntyminen koskettaa siis jokaista. Nuorena ihminen on notkeaa ja innokas, uhkarohkea kokeilemaan uusia asioita. Iän myötä kuitenkin rauhoitutaan ja opitaan toimitaan hieman vastuullisemmin ja harkittummin. Elämän arvot ja painopisteet muuttuvat, kunnes saavutetaan henkisen kehityksen lakipiste, kypsyyden ikävaihe. Eläkkeelle jäädessään ihmisellä on jo laajempi perspektiivi. Kokemuksia kun elämän varrelta on kerääntynyt jo runsaasti; been there, done that!

Matkailijoina ikääntyneistä on entistä enemmän tietoa. Kohderyhmää on tutkittu matkustusmotiivien, asiakastarpeiden ja matkustus- ja ostokäyttäytymisen näkökulmista. Tulosten avulla ikääntyneistä piirtyy kuva tiedostavina, laatutietoisina ja vaativina asiakkaina; elämysten halutaan olevan suuria, ja matkoilla nautitaan elämästä. Tarpeisiin ja käyttäytymisen taustalla vaikuttavat kuitenkin useat seikat, kuten henkilön elämänhistoria, nykyinen elämäntilanne ja ikääntymisen tuomat muutokset. Ihminen kuljettaa mukanaan koko historiaansa ja peilaa omaa taustaansa vasten erilaisten tapahtumien ja kokemusten sisältöä: ovatko ne elämyksellisiä vai eivät. Tätä tausta-ajatusta vasten onkin tärkeää pyrkiä selvittämään, muuttuuko matkailuelämysten kokeminen iän karttuessa ja millaisia elementtejä elämyksissä on. Kokemuksia ja kokemuksellisuutta on tutkittu enemmän sosiaali- ja terveysalan tarpeisiin kuin matkailupalveluiden kehittämisen näkökulmasta. Yhdistämällä ikääntyneet matkailijat ja matkailuelämyksen kokemisen tutkiminen löydetään palvelujen kehittämiseen uusi lähestymiskulma. Tässä opinnäytteessä tutkitaan ikääntyneiden matkailuelämysten kokemista.

Matkailuliiketoimintaa harjoittavien näkökulmasta tulevat ikääntyneet olemaan tulevaisuudessa kotimaisina ja kansainvälisinä asiakasryhmänä entistä tärkeämmässä roolissa ja siksi on tärkeää ymmärtää taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tässä opinnäytetyössä saavutetut tulokset on pyritty jäsentämään käytännönläheiseksi Elämyskolmio-mallin avulla. Elämyskolmiossa auttaa hahmottamaan elämyksen elementtejä

elämystuottajan näkökulmasta. Miten ikääntyneiden elämysten elementit suhteutuvat Elämyskolmio-malliin, selviää opinnäytteen lopuksi.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytteen taustalla on ajatus, että soveltamalla tietoa eri aloilta, on mahdollista löytää uusia näkökulmia kehittämistyön tueksi. Tässä luvussa kuvataan opinnäytteen käytännön toteutus, tarkoituksen ja tavoitteiden esittelystä, tutkimusongelman määrittelyn kautta työssä käytettäviin käsitteisiin.

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tausta

Tämän opinnäytetyön tavoite on tuottaa lisätietoa ikääntyneiden matkailijoiden elämysten kokemisesta. Opinnäytteessä pohditaan myös, millaisia elementtejä ikääntyneen matkailuelämys sisältää ja muuttuuko elämyksen kokeminen iän karttuessa. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat matkailukokemusta niin kotimaasta kuin ulkomailtakin hankkineet suuriin ikäluokkiin kuuluvat henkilöt. Suurten ikäluokkien edustajat ovat syntyneet vuosina 1945 – 1950 ja ovat olleet tutkimuksen toteuttamisen aikaan joko jo eläköityneet tai vasta jättämässä työelämän taakseen. Elämyksen tutkimuksen pohjana käytetään Elämyskolmio-mallia, jossa elämystä käsitellään elämystuottajan, asiakkaalle palveluja tarjoavan yrityksen tai toimijan, näkökulmasta. Elämyskolmio-mallin käyttöä taustoitetaan kuvaamalla elämysajattelun historiaa ja suuntauksia. Elämys sanana on juurtunut valtakeskusteluun 2000 – luvulla, mutta käsitteen juuret ovat 1950-luvun monitieteellisessä dialogissa.

Elämyksen hahmottaminen ja tutkiminen ikääntyneen matkailijan näkökulmasta auttaa ymmärtämään, mitä kohderyhmä odottaa elämykseltä ja miksi he kokevat niin kuin kokevat. Tämä tieto auttaa palveluiden kehittämisen lisäksi suunnittelemaan tehokkaampaa markkinointia. Tietoa matkailijoiden kokemuksista tarvitaan myös yrityksen asiakastytyväisyyden ja koetun laadun parantamiseksi. Ikääntyneiden koke-

musten ymmärtäminen edesauttaa lisäksi tunnistamaan niitä elämyksen elementtejä, joilla on suuri merkitys kohderyhmälle, mutta myös niitä elementtejä, joita ei voida hallita ja joissa on suuri kielteisten kokemusten riski (Aho, 2001, 25).

Ikääntyneiden matkailijoiden elämyksen kokemista tutkimista taustoitetaan sekä historian että psykologian näkökulmista. Koska ihmisen elämä on muutakin kuin vuosilukuja ja faktoja, pitää huomioida myös tutkittavan kohderyhmän menneeseen ja nykyiseen sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat tekijät, ja fyysiset sekä psyykkiset muutokset. Ikääntyneen matkailijan elämyskolmion mallintamisen toivotaan tarjoavan uusia ideoita ja ajatuksia asiakaslähtöisten elämysten kehittämiseen. Tulokset antavat myös mahdollisuuden ymmärtää matkailuelämyksen kokevaa ikääntynyttä henkilöä, asiakasta, paremmin. Selvitettyä tietoa on mahdollista käyttää myös taustamateriaalina laajemman, ikääntyneitä matkailijoina koskevan, projektien suunnittelussa.

2.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tavoitteet koskevat ikääntyneen matkailuelämyksen, elämyksen elementtien ja kokemisen muutoksen selvittämistä. Selvitettävänä tutkimusongelmina ovat:

- Millaisia elementtejä ikääntyneen matkailijan elämys sisältää?
- Miksi elementit sisältyvät ikääntyneen matkailuelämykseen?
- Muuttuuko elämyksen kokeminen matkailijan ikääntyessä?

Ikääntyneiden matkailuelämyksen kokemisesta ja sen mahdollista muutoksesta ei ole aikaisempia tutkimuksia. Yleissääntö on, että mitä vähemmän ilmiöstä tiedetään, sitä todennäköisemmin ainoastaan kvalitatiivinen tutkimus tulee kysymykseen. Ilmiö on siis uusi, joten sitä lähestytään laadullisella tutkimusotteella.

Kanasen (2010, 39) mukaan ilmiöstä tulee selvittää ensin kokonaiskuva tai käsitys, minkä jälkeen voidaan luoda teoria. Sen jälkeen testataan teorian paikkansapitävyys. Koska kaikista ilmiöistä ei ole teorioita, voi tutkija soveltaa jo olemassa olevaa mallia tai teoriaa uuteen ilmiöön. Se antaa mahdollisuuden laajentaa teorian käyttöalaa eli

yleistystä. Työssäni testaan matkailuyrittäjille luotua Elämyskolmio-mallia pyrkien laajentamaan sen käyttöalaa.

Tutkimusmenetelmäksi opinnäytteessä on valittu teemahaastattelu, sillä kysymyksessä on vähän kartoitettu, tuntematon ilmiö ja vastausten suuntia on vaikea arvioida etukäteen. Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, sillä se mahdollistaa tutkittavan suoran, kielellisen lähestymisen. Etu on esimerkiksi se, että tutkittavat voivat itse kertoa kokemuksiaan ja itseään koskevia asioita. Haastattelua pidetään yleensä joustavana tutkimusmenetelmänä. Aineiston keruuta voidaan muokata tilanteen vaatimalla tavalla ja mahdollisuuksia tulkita vastauksia on useita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 199, 200). Teemahaastattelun valintaa tutkimusmenetelmäksi puolsivat myös ajatukset siitä, että aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja niitä mahdollisesti halutaan selventää lisäkysymyksillä.

Aaltolan ja Vallin (2007, 27) mukaan teemahaastattelussa on kyse keskustelusta, jossa pyritään selvittämään tutkimuksen aihepiiriin liittyviä asioita vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelussa käytettävät aihepiirit eli teema-alueet ovat etukäteen määriteltä, mutta menetelmästä puuttuu strukturoidulle tai lomakehaastattelulle ominainen kysymysten tarkka järjestys ja muoto. Haastattelu toteutetaan tutkijan aloitteesta, ja haastattelija myös varmistaa, että suunnitellut teema-alueet tulevat haastattelussa käsiteltyä. Käsiteltyjen asioiden laajuus ja järjestys kuitenkin vaihtelee haastattelujen välillä. Haastattelijalla ei myöskään ole valmiita kysymyksiä, vaan jonkinlainen tukilista teema-alueista.

Opinnäytteen teemahaastattelurunkoon valitut teemat olivat haastateltavien tausta, matkailuelämä ja muutos kokemisessa (Liite 1). Haastattelun alateemana oli lisäksi haastateltavien arki. Alateeman avulla haluttiin selvittää miten ikääntyneiden arki heijastuu koettujen matkailuelämysten elementteihin

Teemahaastattelun lisäksi opinnäytteessä käytettiin myös narratiivista aineistonkeruumenetelmää. Narratiivi tarkoittaa suullista tai kirjallista kertomusta. Hatcin ja Wisniewskin (1995, 113 – 135) mukaan huomio narratiivisessa tutkimuksessa käänne-

tään siihen, miten ja millaisia merkityksiä kertojat antavat asioille omissa kertomuksissaan. Menetelmänä narratiivinen tutkimus eroaa esimerkiksi teemahaastattelusta siten, että siinä huomio kiinnitetään yksilön aitoon tarinaan sen sijaan, että tietoa olisi kerätty ennalta suunniteltujen aihe-alueiden avulla. Opinnäytteessä narratiivista menetelmää käytettiin haastatteluihin orientoivana menetelmänä. Ennen haastattelujen toteuttamista osallistujia pyydettiin kirjoittamaan lyhyt kuvaus matkailuelämäkseen (Liite 2).

Suuriin ikäluokkiin kuuluvien, vuosina 1945 – 1950 syntyneet haastateltavien valintaan vaikutti myös näkemys siitä, että kohderyhmään kuuluvat ovat syntyneet ja eläneet lapsuutensa suhteellisen samankaltaisissa olosuhteissa, kokeneet samoja yhteiskunnallisia muutoksia, kuten koulutusmahdollisuuksien lisääntymisen, maaltamuuton ja kaupungistumisen. Muutokset ovat ikäryhmää yhdistäviä tekijöitä, joskin on huomioitavaa, että jokainen ryhmään kuuluva on kokenut ne omalla tavallaan. Taus-talla voidaan siis ajatella olevan samankaltaisia vaikuttimia, jotka näkyvät nykypäivän ikääntyneiden asenteissa ja arvoissa, jotka taas vaikuttavat elämysten kokemiseen. Ryhmää yhdistää myös ikääntyminen fyysisenä muutoksena. Lisäksi elämänkaaripsykologian näkökulmasta voidaan ajatella, että samaan ikäryhmään kuuluvat kokevat mahdollisesti myös samankaltaisia muutoksia arvo- ja kokemusmaailmassaan.

Tutkimukseen osallistujat tavoitettiin keskitetysti senioriyhdistysten kautta. Yhteiseen toimintaan osallistuvien voidaan olettaa olevan aktiivisia ja osallistuvan yhdistysten järjestämille retkille ja matkoille. Yhdistysyhteistyön avulla todennäköisyys löytää toivotunlaisia osallistujia kasvoi.

2.3 Haastattelujen toteuttaminen

Heinäkuussa 2013 opinnäytteen tutkimukseen kontaktoitiin yhteensä viisi senioriyhdistyksen yhteyshenkilöä. Puhelinkeskustelun jälkeen yhdistysten edustajille lähetettiin kirjallinen kuvaus opinnäytteen aiheesta sekä tutkimuksen tavoitteesta ja tarkoituksesta. Kuvaus pyydettiin lähettämään sähköpostitse yhdistysten jäsenistöille.

Haastattelusta kiinnostuneiden toivottiin ikänsä puolesta lukeutuvan suuriin ikäluok-

kiin ja matkustelleen hieman niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Määräaikaan mennessä osallistumis- ja haastattelupyynnöön vastasi yhteensä kuusi henkilöä, viisi naista ja yksi mies.

Tutkimukseen ilmoittautuneet olivat syntyneet vuosina 1942 – 1947. Vuonna 1942 syntynyt kertoi ilmoittautuneensa mukaan puolisonsa pyynnöstä mutta huomaneensa myöhemmin olevansa tutkimukseen liian vanha. Ikäero ei kuitenkaan ollut merkittävä aiheen pohdinnan kannalta, vaan haastatteluaineisto lisättiin analysoitavaan kokonaisuuteen.

Opinnäytetyön tutkimukseen ilmoittautuneiden haastattelut järjestettiin elokuussa ja syyskuun alussa 2013 Jyväskylän ammattikorkeakoulun tiloissa, lukuun ottamatta kahta henkilöä, joiden haastattelut suoritettiin heidän kotonaan. Kuhunkin haastatteluun kului aikaa noin kaksi tuntia, ja kaikki haastattelut nauhoitettiin. Nauhurin toimivuus tarkastettiin ennen haastatteluja ja nauhuri toimi moitteettomasti koko tutkimusprosessin ajan.

Ennen haastattelua osallistujia pyydettiin kirjoittamaan kuvaus ikäänntyneenä kokemastaan matkailuelämäyksestä. Kaikki haastateltavat, lukuun ottamatta yhtä henkilöä, lähettivät kirjoituksensa. Tehtävällä oli tarkoitus valmistaa teemahaastatteluun niin haastateltavia kuin haastattelijakin. Saatuja kirjoituksia käytettiin haastattelujen tukena, ja aiheeseen orientoitumisen toivottiin helpottavan asian käsittelyä ja keskustelua haastattelun aikana.

Haastateltavat eivät saaneet teemahaastattelun kysymyksiä etukäteen. Haastattelujen alkuun kerrattiin haastattelun tarkoitus ja menetelmä ja muistutettiin luottamuksellisuudesta eli siitä, ettei haastateltavan nimeä julkaista lopputyössä tai muussa julkisessa materiaalissa. Haastateltavat saivat myös antaa haastattelun päätteeksi palautetta haastattelun kulusta ja kysymyksistä sekä haastattelutilasta. Häiriötekijöitä ei koettu olevan ja haastattelutunnelma koettiin avoimeksi. Tilaa ei myöskään koettu haastattelutilannetta jäykistäväksi. Sen sijaan nauhuri aiheutti jännitystä niin haastattelijalle kuin haastateltavillekin. Haastattelun alussa koettu jännitys kuitenkin yleensä lakkasi haastattelun edetessä.

2.4 Haastateltavat henkilöt ja kuvatut elämukset

Haastateltavat olivat jo työelämästä eläköityneitä, mutta kertoivat haastatteluissa elämyskokemuksensa lisäksi koulutus- ja työskentelytaustoistaan. Kaikki haastateltavat olivat täydennyskouluttautuneet työurallaan joko työnantajansa palveluksessa tai vapaa-ajallaan. Lisäksi kaikilla haastateltavilla oli yhdestä neljään sisarusta, ja kukaan ei ollut perheensä ainoa lapsi. Viisi haastateltavaa eli parisuhteessa, joista neljä avioliitossa ja yksi seurustelusuhteessa. Yksi haastateltavista oli leskeytynyt noin puoli-toista vuotta ennen haastattelua.

Haastateltava A oli ryhmän ainoa mies. A:n peruskoulutus oli sotilaskoulutus, jonka jälkeen hän oli kouluttautunut työnantajan tarjoamissa koulutuksissa esimiestehtäviin. Työuransa hän oli tehnyt Puolustusvoimien palveluksessa. Matkailuelämyksensä hän kertoi koskevan vuosittaisia alppimatkoja Keski-Eurooppaan. Matkoja eri laskettelukohteisiin oli tehty useita kertoja saman ystäväryhmän kanssa.

Haastateltava B oli koulutukseltaan humanististen tieteiden kandidaatti ja työskennellyt uransa esimiestehtävissä pankkisektorilla. Kotoisin hän oli maalaiskunnasta. Haastateltava B koki elämyksen puolisonsa kanssa Arabiemiraateissa, aavikolla beduiinileirissä. Matkakohde kokonaisuudessaan oli tehnyt haastateltavan vaikutuksen erilaisuudellaan. Haastateltava kertoi olevansa parantumattomasti sairas.

Haastateltava C oli myös kouluttautunut työnantajansa, pankin, tarjoamissa ammatillisissa koulutuksissa esimiestehtäviin. Haastateltava toimi työuransa saman työnantajan palveluksessa. Kotoisin hän oli maaseudulta. Ammatillisesti hän oli kouluttautunut työnantajansa palveluksessa. Kokemuskertomus sijoittui Bulgariaan, jossa hän oli vierailut jo useamman kerran. Haastateltava kertoi jokaisen matkan olleen elämys. Matkalle lähdettiin yleensä puolison ja sukulaisten kanssa. Puolison sairastaminen kuitenkin rajoitti matkailuharrastusta.

Haastateltava D oli työskennellyt koko työuransa saman työnantajan palveluksessa, hänkin pankkisektorilla. Kotoisin hänkin maalaiskunnasta. Hän kertoi matkailleensa iäkkäämpänä Keski-Euroopan kaupungeissa, mutta valitsi kuitenkin elämyksellisemmäksi kohteeksi Lapin. Lappiin oli aikaisemmin matkustettu työkavereiden, nykyään eläkkeellä olevien ystävien kanssa.

Haastateltava E oli koulutukseltaan nuoriso-ohjaaja, ja hän oli toiminut suuren osan työurastaan matkailualan yrittäjänä. Haastateltava E kertoi kokeneensa vahvasti Kanarian saarilla järjestetyn opastetun tippukiviluolakerroksen. Matkalla oltiin puolison kanssa.

Haastateltava F oli kotoisin maaseudulta, kouluttautunut sairaanhoitajaksi ja työskennellyt uransa hoitoalalla. Haastateltava F:n elämys sijoittui Lappiin, ja sinne matkustettiin puolison kanssa.

2.5 Aineiston analyysi

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 143) mukaan yksi laadullisen analyysin pääpiirteistä on, että analyysi alkaa jo haastattelutilanteessa, sillä havaintoja kyetään tekemään jo keskustelun aikana. Se auttaa hahmottamaan havainnoista syntyneitä malleja ja tarkentamaan kysymyksiä haastateltaville. Opinnäytteessä suoritettujen haastattelujen lisäksi keskustelujen tukena oli päiväkirja, johon kirjattiin kysymyksiä, jotka olivat olleet haastateltavalle hankalia vastata.

Eskola ja Suoranta (1996) esittävät, että haastatteluaineiston analyysiin on kolme tapaa, joista yksi malli on: aineiston purku, koodaus ja analysointi. Tutkimuksen analysoitava aineisto koostui yhteensä kuudesta haastattelusta. Haastattelujen jälkeen dialogit litteroitiin. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 86 sivua. Haastattelu litteroitiin sanatarkkaan, mikä oli hidas työskentelytapa. Sanatarkka litteroiminen oli kuitenkin tarpeellista, sillä keskustelut olivat laajoja ja rönsyileviä. Lisäksi litteroitujen haastattelujen läpilykeminen auttoi ymmärtämään kokonaisuutta paremmin ja auttoi

analyysin luomisessa. Analyysi muodostui deduktiivisesti, eli teorialähtöisesti. Se tarkoittaa, että analyysin ryhmittely perustuu jo aiemmin luotuun teoriaan. Teorialähtöisen analyysin ensimmäinen askel on analyysirunko (Tuomi 2009, 113).

Litteroinnin ja lukemisen jälkeen haastatteluaineistosta lajiteltiin teemat, taustat ja arki, matkailuelämys, muutos, sekä huomiot, eri värein ja sijoitettiin ne analyysirunkoon. Aineistosta pyrittiin löytämään teemoja kuvaavia näkemyksiä, jotka sijoitettiin eri teemojen alle. Teemoittelun jälkeen kokonaisuus oli muokattava kirjoittamalla se useaan kertaan uudestaan huomioiden teoreettinen viitekehys. Kirjoittamisen avulla materiaali tiivistyi lopulliseksi analyysiksi. Analyysissä haastateltavien kertomusten elementit sijoitettiin Elämyskolmio-mallin mukaisesti eri kokemustasoille. Kokemustasoilla korostuneita matkailutuotteen elementtejä tulkittiin lopuksi luomalla ikään-tyneiden elämyskolmio.

2.6 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kohderyhmänä olevilla suurien ikäluokkien edustajilla tarkoitetaan toisen maailman sodan jälkeen, vuosien 1945 – 1950 välillä syntyneitä ikäryhmiä. Kariston (2005, 20) mukaan Suomessa syntyvyys ei ole koskaan ollut niin suurta kuin elosyyskuussa 1945, yhdeksän kuukautta joulun jälkeen. Suurin osa rintamamiehistä oli kotiutettu vuoden 1944 lopussa ja näin lapsia syntyi elokuussa 1945 parhaimpina päivinä lähes viisisataa. Vuositasolla syntyvyys nousi yli 100 000 lapseen aina vuoden 1950 elokuuhun saakka. Suuret ikäluokat muodostuivat myös muissa läntisen Euroopan maissa, niin sotaan osallistuneissa kuin ulkopuolellakin pysyneissä valtioissa. Tänä päivänä suurten ikäluokkien edustajat ovat 63–68-vuotiaita.

Eri-ikäiset kokevat vanhenemisen hyvin eri tavoilla ja voidaankin ajatella, että ihminen on vanha silloin kun hän tuntee itsensä vanhaksi. Yli tuhannelta 60 vuotta täytäneeltä tiedusteltiin valtakunnallisessa Vanhusbarometri-tutkimuksessa, mitä nimitystä he haluaisivat itsestään käytettävän. Vastaajista suurin osa koki mieluisimmiksi ilmauksiksi ikään-tyneen ihmisen, ikäihmisen ja iäkkään ihmisen. Seniori ja seniorikansalainen olivat nimityksinä lisänneet suosiotaan eläkeläis-nimitykseen verrattuna. Lisäksi yli 60-vuotiaita ei enää koeta ja kutsuta vanhuksiksi, vaan nimityksen katsotaan

koskevan jo 80 vuotta täyttäneitä. Ikääntyvä – nimitykseen ja muihin sitä vastaaviin sisältyy käsitys suhteellisen toimintakykyisestä henkilöstä. Ikääntyvä – nimityksen suosimisella halutaan mahdollisesti välttää vanhenemiseen liitettävät negatiiviset mielikuvat. Vanhus – sanan saatetaan ymmärtää sisältävän viitteitä sairauksista, raihnaisuudesta ja avun tarpeesta (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen, & Ruoppila 2006, 209.) Tässä tutkimuksessa käytetään ikääntynyt – nimitystä sen yleisesti hyväksytyyn ja paljon käytetyn muodon vuoksi.

Opinnäytteessä tutkitaan matkailuelämyksen kokemista. Matkailuelämystä on pohdittu monipuolisesti ja käsitteen määrittelyjä löytyy useita. Ensisijaisiksi määritelmiksi työssä on kuitenkin valittu Elämyskolmio-mallin pohjalla käytettyjä määritelmiä. Komppulan ja Boxbergin (2002, 29) mukaan elämys on viime kädessä subjektiivinen, henkilökohtainen, kokemus, eikä näin ollen matkailuelämyksiä voida varmuudella taata. Elämyksen syntymiseen voidaan kuitenkin merkittävästi vaikuttaa kiinnittämällä erityisesti huomioita asiakkaan kokemukseen.

Tarssasen (2009, 6) mielestä matkailuelämys on positiivinen, merkittävä ja ikimuistoinen kokemus, joihin liittyy usein tunne itsensä ylittämisestä. Elämys voi siis tarjota mahdollisuuden tehdä ja kokea jotakin, jota arjessa ei uskalleta kokeilla. Henkilökohtainen muutos ja kehittyminen voivat olla tulosta matkailuelämyksen kokemisesta - arki näyttäytyy matkalta palattua uudella tavalla ja matkalla koettua ja opittua voidaan soveltaa osaksi arkea. Elämyksen tapahtumapaikka voi olla luonnollinen tai lavastettu. Keinotekoisista elämystä ei ole olemassa, vaan jokainen elämys on kokijalleen todellinen. (Pine & Gilmore 1999, 36.)

On myös huomioitavaa, että elämys on inhimillinen kokemus, mikä liittyy väistämättä ihmiseen (Borg 2002, 25). Psykologisena käsitteenä elämys tasapainottaa elämää ja edistää hyvinvointia lieventämällä elämisen monimutkaisuutta ja tukemalla jaksamista. Kun elämystä käsitellään ihmiselle merkittävänä asiana, on kunnioitettava yksilöiden kokemusten välisiä eroja. Elämys voidaan saavuttaa myös kokemuksella, joka on toistuva ja tuttu, voimakkuudeltaan heikko ja sosiaalisesti suotava, vaikka se toi-

sen mielestä olisi osoitus elämän pohjattomasta tylsyydestä. (Perttula, 2002, 35; Saarinen 2002.) Kuten kaikkeen tekemiseen, myös elämykseen liittyy aikaperspektiivi. Elämysodotuksiimme vaikuttaa koko elämysthistoriamme. (Borg 2002, 27.)

Matkailuelämyksen ja kokemuksen eroja on myös pohdittu laajasti. Kokemuksen ja elämyksen käsitteellisen eron voidaan nähdä rakentuvan siten, että kaikki kokemukset matkailussa eivät ole elämyksiä, mutta kaikkia elämyksiä voidaan pitää kokemuksina. Näin ollen elämyksellä ja elämyksellisyydellä on lisäarvoa tai – merkitystä matkailukokemukseen nähden. Matkailuelämystä pidetäänkin usein voimakkaana tunteisiin perustuvana kokemuksena. (Ireland, 2000; Saarinen 2002, 56.)

Pinen ja Gilmoren (1999, 36) mukaan elämys ja kokemus ymmärretään usein tarkoittavan samaa, mutta toisaalta ne nähdään selkeästi toisistaan erotettavissa olevina tapahtumina. Elämys nähdään yleensä mielen sisäisenä, henkilökohtaisena tapahtumana, kun kokemus taas tapahtumana saa konkreettisemmän ilmiön. Usein elämystä lähestytään myös kasvun ja oppimisen perustana, jolloin vuorovaikutteisuus toisten ihmisten kanssa korostuu.

3 IKÄÄNTYNEET MATKAILIJAT KOHDERYHMÄNÄ

Väestön ikääntyminen ja rakennemuutos ovat tämän hetken tosiasioita. Ikääntymistä ei kuitenkaan tarvitse nähdä negatiivisessa valossa vaan ilmiössä voi nähdä olevan myös paljon mahdollisuuksia. Tässä kappaleessa esitellään opinnäytetyön kohderyhmän taustalla olevaa ilmiötä, sekä tarkemmin suurten ikäluokkien elämäntaipaleelle osuneita tapahtumia. Kappaleen lopussa tarkastellaan ikääntymisen tuomia muutoksia ihmisen fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen tilaan ja siirrytään tarkastelemaan kypsyiden ikävaihetta. Kypsyiden ikävaihe on vaihe, jonka suuret ikäluokat ovat jo ikänsä puolesta saavuttaneet.

3.1 Matkailijat ikääntyvät

Opinnäytteen tutkimuksen taustalla on väestön voimakas ikääntyminen. Väestön ikääntymisellä tarkoitetaan yhteiskunnallista ilmiötä, mikä merkitsee valtion tai alueen asukkaiden keskimääräisen iän nousua. Tämä johtuu pääasiassa syntyvyyden ja kuolleisuuden samanaikaisesta laskusta. YK:n (2011) mukaan maailmassa on vuonna 2022 miljardi yli 60-vuotiasta. Euroopan unionissa 65- vuotiaiden ja sitä vanhempien ihmisten määrän odotetaan kasvavan 70 prosenttia vuoteen 2050 mennessä.

Euroopan tasolla väestön ikääntyminen koskettaa voimakkaimmin Suomea. Tilastokeskuksen (2002) mukaan tähän vaikuttavat ensisijaisesti sodan jälkeisinä vuosina 1945–1950 syntyneet niin sanotut suuret ikäluokat. Kokonaisuudessaan väestön määrä Suomessa vuoden 2012 lopussa oli noin 5,5 miljoonaa henkilöä. Heistä vuoden 2012 lopussa alle 15-vuotiaita 891 392 henkilöä ja 15–64-vuotiaita 3 517 089 henkilöä. 65 vuotta täyttäneiden määrä ylitti miljoonan henkilön rajan vuoden 2012 aikana. Väestön ikääntyminen koetaan haasteeksi mm. kasvaneiden palvelutuotannon kustannusten vuoksi. Ikärakenteen muutos aiheuttaa kasvavia muutosvaatimuksia palvelujen määrään, laatuun ja sisältöön. Julkisten palvelujen kehittämisen ohella ikääntyminen vaikuttaa myös kotimaisille ja kansainvälisille matkailijoille suunniteltujen elämystuotteiden ja palveluiden sisältöön. Elämyksellisyyden kehittämisessä väestön ikääntyminen voidaan nähdä enemmän mahdollisuutena kuin haasteena.

Matkailu on yksi harvoista kasvavista aloista Suomessa ja maailmalla. Kansainvälisen World Travel Monitor – tutkimuksen (2013, 4,5) mukaan kansainvälisen matkailun odotetaan kasvavan noin 4 prosentin vuosivauhtia. Vuonna 2012 arvioitiin tehtävän maailmanlaajuisesti noin 6,8 miljardia matkaa, joista kotimaissa arvioitiin tehtävän 5,77 miljardia ja ulkomaille 1,03 miljardia matkaa. Väestön ikääntyminen näkyy alalla matkailijaprofiileiden muutoksessa. Ikääntyneiden matkailijoiden määrä on kasvanut vuoden takaiseen tutkimukseen 23 prosenttia. Vapaa-ajan matkailu on säilynyt ensisijaisena matkailumotiivina kaikissa ikäryhmissä.

Matkailijoiden ikääntyminen huomioidaan myös alan strategioissa. Työ – ja elinkeinoministeriön Suomen matkailustrategia 2020-raportissa (2010, 14) ikääntyneet nähdään selkeänä alan tulevaisuuteen vaikuttavana asiakasryhmänä. Strategiassa mainitaan tämän päivän ikääntyneiden olevan kulutuskykyistä ja aktiivista asiakasjoukkoa, jolla on aikaa matkustaa. Ikääntyneet, jo eläkkeellä ovat matkailijat, eivät ole sidottuja perinteisiin loma-aikoihin, vaan kykenevät aikataulullisesti matkailemaan myös pääsesonkien ulkopuolisina aikoina. Näin kyseisellä asiakasryhmällä olisi mahdollisuuksia tasoittaa matkailualan sesonkiluonteisuutta. Lisäksi ikääntyneet ovat entistä pidempään entistä paremmassa fyysisessä kunnossa, mikä mahdollistaa kohderyhmälle myös monipuolisemman aktiviteettitarjonnan.

Ikääntyneiden matkailu on siis ympärivuotista ja monimuotoista. Eläkkeelle siirtyneet kokeneet matkailijat hakevat matkoiltaan omantyyppisiä kokemuksia. Matkoja tehdään esimerkiksi harrastusporukan tai ystävien kesken ja matkatoimistojen ikääntyneille suunnatuissa tuotteissa teemoina näkyvät erityisesti luonto, historia, kulttuuri, golf, puutarhanhoito, viinit ja ruoka.

3.2 Suurten ikäluokkien erityispiirteitä

Valintoihin ja kokemuksiin vaikuttavat ihmisen nykytilan lisäksi lähtökohdat ja opitut arvot ja asenteet. Vaikka suuret ikäluokat ovat kaikkea muuta kuin yhtenäinen ryhmä, ovat lähtökohdat elämälle määrittäneet pitkälti lapsuuden ja nuoruuden ajan samankaltaisen yhteiskunnallisen tilan mukaan. Tämän voidaan ajatella vaikuttavan siihen, että ryhmälle on mahdollista syntyä omat makumieltymyksensä ja käyttäytymistäipumuksensa. Suurilla ikäluokilla on tiettyjä erityispiirteitä, joista yksi on ripeä väestöllinen toipuminen sodasta. Toipuminen tapahtui Suomessa nopeammin kuin monissa muissa maissa. Lisäksi Suomessa suuret ikäluokat ovat todella suuria. Tietävästi missään muualla näiden ikäluokkien suhteellinen koko ei poikkea yhtä paljon niitä edeltävistä ja niitä seuranneista ikäluokista. Erityispiirre tiedostetaan myös ikäluokan sisällä. Lähes kaikki suuriin ikäluokkiin kuuluvat tietävät kuuluvansa suuriin ikäluokkiin. (Karisto 2005, 26.)

Vuodesta 1944 vuoteen 1956 Suomessa elettiin rajua jälleen rakentamisen aikaa. Suurten ikäluokkien syntyessä kaupungeissa lämmitettiin haloilla ja hiilellä. Kaduilla työskentelivät kengänkiillottajat tarjoten ohikulkijoille palvelujaan. Hevosen avulla suoritettiin raskaat työt ja se olikin usein nähty juhta myös kaupungin kaduilla. Eläimet olivat luonnollinen osa arkea. Pikkukaupungin rehtori saattoi pitää lehmää keskellä kaupunkia ja kirkkoherralla oli oma taloussikansa. Maaseudulla traktorit ja leikkuupuimurit olivat harvinaisuuksia ja navetassa oli harvoin sähkövalo. Ruoanlaittoon tarvittavat perusraaka-aineet kuten maito ja kerma jaettiin asiakkaan omiin astioihin kuten myös voi ja jauhot olivat yhtäläillä irtotavaraa. Kahvia saatiin harvemmin ja se jauhettiin pavuista. (Linnilä & Utrio 1992, 11.)

Kaupungeissa oli huutava asuntopula. Karjalainen siirtoväki, lähes kymmenesosa koko kansasta, oli uudelleen asutettava. Kaupunkien taloista osa oli pommitettu ja uusien rakennusten rakentaminen oli hankalaa materiaalipulan vuoksi. Kaupunkiasuminen oli ahdasta. Suuretkin perheet saattoivat asua yhdessä ainoassa huoneessa. Toinen perhe saattoi hyvinkin majoittua saman huoneiston toiseen huoneeseen. Kaikki toiminnot oli suoritettava yksissä ja samoissa pikkutiloissa. Se pakotti yhteistyöhön. Valtaosa suomalaista asui kuitenkin maaseudulla maataloissa, mökeissä, piharakennuksissa, saunoissa, usein hyvinkin alkeellisissa oloissa. Maa - ja metsätaloudella oli keskeinen merkitys kansantaloudelle ja maaseudun väestölle. Metsä merkitsi työtä ja tuloja. (Linnilä & Utrio 1992, 209 – 250.)

Suurten ikäluokkien lapsuuden leikkipaikat sijoittuivat luontoon. Rakennettuja pihoja ei ollut, vaan ympärillä oli metsää. Metsä oli leikkipaikkana jännittävä, sinne rakennettiin majoja ja leikit keksittiin itse. Elävä metsä oli mielikuvitusta ruokkiva ympäristö, siellä ”kävyt olivat kananmunia ja kannot kasa lihaa.” Luonto ympäristönä oli läsnä suurten ikäluokkien lapsuudessa monella muullakin tavalla: ruutua hypättiin hiekassa ja kasvit tunnettiin. Tiedettiin paikat, joissa kasvoivat villiruusut ja lehdokit. Mielikuvitus otettiin avuksi leikkejä keksiessä ja sahanpurukasakin saattoi olla jännittävä leikkipaikka. Purukasasta etsittiin timantteja, smaragdeja ja topaaseja. (Ryhmähaastattelu 2013.)

Suomessa ostokortteja käytettiin toisen maailmansodan aikaan lokakuusta 1939 lähtien 1940-luvun lopulle saakka. Kahvi oli ostokorteilla tapahtuvan säännöstelyn alaisena aina 50 – luvun alkuun saakka. Ostokorteilla hankittavista tavaramääristä päätti kansanhuoltoministeriö, ja korttien jakelusta huolehtivat kuntien kansanhuoltolautakunnat. Kouluissa jaettiin vähävaraisempien perheiden lapsille monoja ja erilaisia tarvikkeita. Karamelleja ei ollut. (Ryhmähaastattelu 2013.)

Suurten ikäluokkien elämä on ollut täynnä erilaisia tienhaaroja. Oppikouluun meno oli yksi suuri vedenjakaja lapsuudessa. Yhdentoista ikäisinä ystäväpiirit ja koululuokat jakautuivat ja repesivät toisten päästessä oppikouluun. Toiset jatkoivat kansakoulussa ja sen jälkeen kenties ammattikoulussa. Oppikouluväylän sulkeutuminen on ollut monille elämäntarinan suuri selittäjä, samalla myös kimmoke pärjäämiselle ”vaikka ei kouluja käytykään” – asenteelle. Koulutuksen mukainen ikäluokkien sirpaloituminen ei ollut vain luokkapohjaista vaan elämänpolut saattoivat eriytyä myös perheiden sisällä. Tavallista oli, että vain joku tai jotkut lapsista pääsivät oppikouluun. Suuria ikäluokkia edeltävien sukupolvien perheiden sisarusten koulutus oli yleensä samaa tasoa, mutta suurissa ikäluokissa oli paljon perheitä, joiden sisaruskattraista joku on päässyt yhteiskunnallisesti vaikuttavalle paikalle ja toiset jääneet tavallisempiin ammatteihin. (Karisto 2005, 28.)

Koulutuksen avulla uskottiin tulevaisuuden avautuvan parempana. 1960-luvulla kaupungistuminen ja taloudellinen rakennemuutos tekivät tilaa sosiaaliselle nousulle - mikäli siirtymistä pientilalta palkkatöihin halutaan nousuksi tulkita. Suomi tarvitsi yhteiskunnallisessa murroksessa teollisuuden työntekijöiden lisäksi koulutettuja toimihenkilöitä. Niinpä moni maanviljelijä- tai työläisperheen, suuriin ikäluokkiin kuuluva, nuori luki itsensä ensin ylioppilaaksi ja suoritti sitten ylempiä toimihenkilöasemia edellyttävän korkeakoulututkinnon. Suuret ikäluokat ovat ensimmäinen sukupolvi, jossa naisten koulutustaso nousee miesten koulutustasoa korkeammaksi. (Karisto 2005, 43.)

Suurten ikäluokkien elämänpolku lomittuu suomalaisen yhteiskunnan kehitys- ja tapahtumahistoriaan ja sitä on tarkasteltava tätä taustaa vasten. Hyvinvointivaltion,

politiikan ja kulttuurin tapahtumat kuuluvat tiiviisti suurten ikäluokkien elämänhistoriaan ja kokemusmaailmaan. Suuret ikäluokat olivat korkeintaan kymmenen vuotiaita Urho Kekkosen presidenttikauden alkaessa, mutta jo keski-ikäisiä sen päättyessä. He olivat koulussa kun televisio tuli Suomeen ja monet jo aikuisia kun se saatiin omaan kotiin, ensin mustavalkoisena. Vasta aikuisena maistettiin pitsaa. Sen sijaan Lenita Aariston kaltainen julkisuuden kestohahmo on tuttu jo varhaislapsuudesta. (Karisto 2005, 24 – 25.)

Suuret ikäluokat ovat kokeneet myös nuorisokulttuurin voimakkaan muutoksen. Rock oli iso asia ja sanotaankin, että suuret ikäluokat olivat ensimmäinen ns. nuorisokupolvi. Ensin oli Elvis, sitten tulivat Beatles ja Rolling Stones sekä monet muut tärkeät yhtyeet, protestilaulut ja folk sekä sellaiset 60-luvun ikonit kuin Bob Dylan ja Jimi Hendrix. Kotimaisista vastineista mainittakoon Jukka Kuoppamäki, Jouko ja Kosti, sekä Vetelin soul-veljekset. Tilastokeskuksen vuonna 2005 suorittaman vapaa-aikatutkimuksen tiedoista näkyy, kuinka rock-musiikin kuuntelu on nyt yleistynyt viisi – ja kuusikymmppisten keskuudessa (Ekholm 2005, 109), samoin ravintoloissa käyminen. (Hanifi 2005, 179, 180). Sittemmin se, mitä kuviteltiin aikoinaan ajan tai iän ilmiöksi, on osoittautunut sukupolvi-ilmiöksi.

3.3 Arvot ja asenteet

Vaikka elämä ei ollut helppoa sodankaan jälkeen, elettiin Suomessa tuolloin kuitenkin optimismin aikaa. Suuret ikäluokat kasvoivat siis kiihkeän elämänuskon oloissa. Sota oli ollut niin rankka, että rauhan aika omine ongelmineenkin oli suuri helpotus. Tuon aikainen asenneilmapiiri korosti selviytymistä. Kun sodan koettelemuksista oli suoriututtu ja selviydytty, miksi ei selviydyttäisi pienemmistäkin pinteistä. Iloisia perhetapahtumia oli tiheään ja lapsikatras karttui ja varttui. (Karisto 2005, 36.)

Suurten ikäluokkien lapsuus ja nuoruus oli hyvien käytöstapojen opettelua. 50 – luvun alussa, ennen Helsingin olympialaisia käytöstapoja alettiin todella hioa; Kirjalliseen kutsuun tuli vastata kirjallisesti, kukat täytyi aina ojentaa ilman paperia ja oikean käden hansikas oli riisuttava tervehtiessä aina, vaikka ulkona olisi ollut pakkanen. Vanhemmat lueskelivat Kultaisen käytöksen kirjaa, josta opit siirrettiin lapsille

(Linnilä & Utrio 1992,128.) Vanhempia kanssaihmissä kunnioitettiin. Oli lisäksi asioita, joista ei puhuttu ääneen eikä kirjoitettu muissa kuin lääketieteellisissä julkaisuissa. Kunnan ihminen käyttäytyi häveliäästi. (Linnilä & Utrio 1992, 130).

Kirkolla oli suuri merkitys suurten ikäluokkien lapsuuden ja nuoruuden arvopohjan syntymiseen. Uskonnolliset rituaalit rytmittivät arkea ja vuodenkiertoa, pyhäkoulussa käytiin sunnuntaisin, opeteltiin kymmenen käskyä ja luettiin iltarukoukset. Uskonto oli kouluissa pääaine lukemisen ja laskemisen rinnalla. (Ryhmähaastattelu 2013.)

Kuusikymmentäluvulla asenteet muuttuivat ja vapautuivat. Suuret ikäluokat edistivät omaksi koettujen elämäntapojen ja aika oli täynnä vapauden kokemuksia. Ikäluokat olivat myös poliittisesti aktiivisia ja heidät yhdistetään usein vasemmistoradikalismiin ja taistolaisuuteen, joilla haluttiin edistää solidaarisuutta ja tasa-arvoa. Tavallista on, että Suomessa suuriin ikäluokkiin kuuluvia kutsutaan edelleen ”kuusikymmenlukulaisiksi”. Porvareita ärsytettiin monin tavoin. Kyse oli myös siitä, että 1960-luvulla asioita opittiin politisoimaan uudella tavalla ja vanha valta haastettiin. Suuret ikäluokat ymmärsivät poliittiseksi myös juuri haastamisen, omien näkökulmien esittämisen. (Karisto 2005, 29 - 31).

Yhteiskunnan nopea rakennemuutos ei ollut hallittu, mutta sen myötä elintaso Suomessa kasvoi ja monet kokivat nousevansa sosiaalisesti korkeammalle tasolle. Tämä vaikutti asenteisiin. Puhutaankin suurille ikäluokille tyyppillisestä uutuuksien arvostamisesta. Totuttiin ajattelemaan, että muutos on aina kehitystä ja uusi parempaa kuin vanha. (Karisto 2005, 73.)

Vertailtaessa suurten ikäluokkien nykyisiä arvoja muihin ikäryhmiin erot eivät ole suuria. Henkilökohtainen menestys ei merkitse heille yhtä paljon kuin muille ikäryhmille. Suuret ikäluokat ovat hyvinvointivaltion kasvatteja ja kannattajia. He ovat yhteisöllisesti asennoituvia ammattiyhdistysliikkeen jäseniä. Kuluttajina he ovat hieman muita kriittisempiä ja ensimmäisenä nuorisosukupolvena he ovat myös muodostaneet itsestään nuorekkaan omakuvan, eräänlaisen ”forever young”-mentaliteetin, joka on täysin tuntematon suurilla ikäluokilla edeltäville polville. (Karisto 2005, 51.)

3.4 Ikääntymisen biologisia, psykologisia ja sosiaalisia muutoksia

Tänä päivänä suuret ikäluokat ovat ikääntyneitä ja aktiivisia. Nurmen, Ahosen, Lyytisen, Pulkkinen ja Ruoppilan (2006, 206) mukaan vanheneminen, ikääntyminen, on tapahtuma joka koskettaa jokaista ihmistä ja johon vaikuttavat niin biologiset, psykologiset kuin sosiaalisetkin tekijät. Vanheneminen ei siis ole vain biologinen vaan mitä suurimmassa määrin myös sosiaalinen ilmiö. Biologisen vanhenemisen aiheuttamat muutokset vaikuttavat edelleen myös ihmisen psykologisiin ja sosiaalisiin ikääntymisen muutoksiin.

Ikääntymisen tuomat merkittävimmät muutokset ovat nimenomaan biologisia muutoksia kuten ruumiin rakenteen ja koostumuksen muutokset. Vanheneminen aiheuttaa luuston heikkenemistä, lihasvoiman ja kestävyuden vähenemistä. Kestävyydellä on usein erityinen yhteys sydän-, verenkierto- ja hengityselimistöön muutoksiin. Lisäksi ikääntyneen ihmisen nopeus vähenee sekä asennonhallinta heikentyy. Huomioitavaa on, että edellä mainitut muutokset vaikuttavat osaltaan sekä yksilön tiedonkäsittelymahdollisuuksiin ja – toimintoihin että sosiaalisiin aktiviteetteihin, kuten mahdollisuuksiin ylläpitää itse valittuja ihmissuhteita sekä harrastaa itselle läheisiä asioita. Eri ihmisillä ikääntymisen tuomat muutokset ovat samansuuntaisia, mutta niiden suuruudessa on huomattavia eroja yksilöiden välillä. (Nurmi ym. 2006, 207.)

Ikääntyminen vaikuttaa myös tarkkaavaisuuteen. Vaikutukset kuitenkin vaihtelevat aistialueittain. Näköaistin alueella vaikutukset ovat vähäiset, sen sijaan kuuloalueella tarkkaavaisuuden kohteen vaihtaminen on osoitettu vaikeutuvan iän myötä. Tarkkaavaisuuden tietoinen vaihtaminen myös hieman hidastuu. Aisti – ja muistitoiminnot vaikuttavat lisäksi siihen millaisiksi havainnot muodostuvat. Näköongelmat kasvavat ikääntymisen myötä, kuten käy kuuloaistillekin. Muiden aistialueiden kuin näön ja kuulon ikään sidoksissa olevia muutoksia on tutkittu hyvin vähän. Lähinnä tunnetaan kosketus -, haju ja makuaistin herkkyyden väheneminen iän myötä. (Mts. 211, 212, 213.)

Myös muistitoiminnot heikkenevät ikääntyessä. Eniten muutoksia tapahtuu muistiin tallentamisen ja mieleen palauttamisen vaiheissa. Mielessä säilyttäminen on sen sijaan vähemmän herkkä alue ikääntymisen muutoksille. Kun ikääntyneet itse kertovat vaikeuksistaan muistaa eri asioita, nousee vaikeimmaksi nimien muistaminen. Haasteelliseksi koetaan myös muistaa mitä piti sanoa, mitä oli tekemässä, sekä ihmisten kasvot ja esimerkiksi sovitut tapaamiset. Muistitoimintojen muutoksiin vaikuttavat myös yksilön terveys, elämäntapa ja mieliala. Muistitoimintoihin on kiinteästi sidoksissa myös oppiminen, jota ei ole tutkittu yhtä paljon kuin muistitoimintoja. Oppimista voidaan tarkastella joko päivittäiseen elämään sisältyvänä arjessa oppimisena tai tutkimuksissa selvitettynä tavoitteellisena oppimisena, joka yleensä rajoittuu lyhytkestoiseen ja kapea-alaiseen oppimiseen. Ikääntyneen ihmisen oppiminen hidastuu erityisesti silloin, kun hän kohtaa itselleen täysin uusia, vieraita asioita ja kokee pelon ja ahdistuksen tunteita. Jos oppimiselle annetaan kuitenkin tarpeeksi aikaa ja se tapahtuu rauhallisesti, negatiiviset tunteet poistuvat. Ikääntyneet arvioivat itse omia oppimistaitojaan kielteisemmin kuin muistitoimintojaan. Tähän voivat vaikuttaa ympäristön stereotyyppiset käsitykset siitä, ettei vanhana enää opi uusia asioita. (Nurmi ym. 2006, 220.)

Ikääntyneiden sosiaalista aktiivisuutta on tavallisesti selvitetty harrastuksiin osallistumisen perusteella. Harrastuksiin osallistumisessa on niin ikä-, sukupuoli kuin asuinalue-erojakin. Yleisimpiä sosiaalisen osallistumisen muotoja ovat tuttavien, sukulaisien ja ystävien tapaaminen niin kotona kuin sen ulkopuolellakin. Lisäksi matkustellaan kotimaassa, puhutaan puhelimesta ja käydään erilaisissa taideharrastuksissa kuten näyttelyissä, teatterissa, oopperassa, konserteissa ja elokuvissa. Iäkkäämmät osallistuvat lisäksi uskonnollisiin tilaisuuksiin. Harvinaisempaa oli sen sijaan käydä kahviloissa, pelata erilaisia pelejä ja seurata urheilutapahtumia paikan päällä. Harvinaista on myös osallistua internetissä käytäviin keskusteluihin, chatteihin. Sosiaalinen osallistuminen vähenee iän myötä ja harrastuksiinkin osallistutaan harvemmin ja lyhyempiä aikoja kerrallaan. (Mts. 250.)

Miesten ja naisten eroja sosiaalisessa osallistumisessa on myös kartoitettu. Naiset tapaavat enemmän ystäviään ja tuttaviaan osallistuvat useammin erilaisiin taideharras-

tuksiin ja opiskelevat erilaisilla kursseilla miehiä enemmän. He myös käyvät uskonnollisissa tilaisuuksissa useammin ja puhuvat puhelimessa enemmän kuin miehet. Miehet taas osallistuivat naisia enemmän hyötyliikuntaan, kuten kalastukseen ja metsästykseen ja muihin liikuntaharrastuksiin. (Nurmi ym. 2006, 250). Vaikka ikääntymisen tuomat biologiset, psykologiset ja sosiaaliset muutokset ovatkin samansuuntaisia kaikilla yksilöillä on ikääntymisen kokemisessa eroja. Eri-ikäiset ihmiset kokevat vanhuuden hyvin eri tavoin. Voitaneen sanoa, että ihminen on vanha silloin, kun hän kokee itsensä vanhaksi.

Tunteet ovat osa ihmisen ydintä syntymästä kuolemaan. Siitä, mitä tunteille tapahtuu yksilön ikääntyessä ei ole yksimielistä tulkintaa. Tunnekokemukset, tunneilmaisu ja toisten ihmisten tunteiden ymmärtäminen voivat iän myötä muuttua hienosyisemmäksi. On mahdollista, että myöhäinen keski-ikä, johon liittyy paljon perhe-elämään ja työrooleihin liittyviä muutoksia, on erityisen otollista aikaa tunne-elämän ja persoonallisuuden muutoksille. On esitetty, että fyysisen haurauden lisääntyminen saisi ikääntyneen pyrkimään voimakkaammin mielenrauhan säilyttämiseen. (Raitanen, Hänninen, Pajunen & Suutama 2004, 138 – 139.) Elämänkaaripsykologiassa mielenrauhan ja hiljaisuuden kaipuun esitetään kuuluvan ns. kypsyyden ikävaiheen tunnuspiirteisiin.

3.5 Kypsyyden ikävaihe

Yksilön psyykinen kehitys jatkuu läpi koko elämän. Kehitys ei ole merkityksellistä vain hänelle itselleen vaan se vaikuttaa myös ikääntyneen ympärillä olevaan yhteisöön ja sen tulevaisuuteen. Iäkäs ihminen voi siirtää seuraaville polville arvostuksia ja asenteita, kulttuuria ja perinteitä, uskomuksia ja viisautta. (Nurmi ym. 2006, 259.) Yksilön aikaisempi elämänpolku luo perustan hyvälle ja onnistuneelle ikääntymiselle. Myös seniorina koetut tapahtumat vaikuttavat siihen kuinka toimintakykyiseksi ja aktiiviseksi ikääntymisen vaihe muodostuu.

Muistelemista pidetään osana ikääntyneen ikävaihetta. Elämäntarkastelu auttaa elämäkulun kokonaisuuden hahmottamisessa, auttaa henkilöä hyväksymään elämänsä ylä – ja alamäki. Lisäksi ikääntyneen henkilön muistelot luovat siltaa eri sukupolvien

välille. Muisteleminen on parantavaa ja merkitystä luovaa toimintaa, siis paljon enemmän kuin pakoa menneisyyteen. Muisteleminen luo jatkuvuutta ja auttaa ihmistä ylläpitämään itsearvostustaan. (Nurmi ym. 2006, 211.)

Tony Dunderfeltin (1997, 58) individuaationäkökulman mukaan, ihmisen ydinolemus muotoutuu ja yksilöllisyys pyrkii esiin vaiheittain koko elämänsä aikana. Yksilön kehityskulku voidaan suuresti yksinkertaistaen tiivistää neljään vaiheeseen: ’

1. Kehityksen perusvaihe (0-16/22-vuotiaana)
2. Jäsentymisen vaihe (20–35/45-vuotiaana)
3. Yksilöllisten päämäärien vaihe (40–60/65-vuotiaana)
4. Kypsyyden ikävaihe (60/65-vuotiaana ja siitä eteenpäin)

Kypsyyden ikävaiheessa eletään parhaimmillaan rikasta elämää, mutta samalla tarkastellaan elämää myös taaksepäin. On yhdentymisen, yhteenvedon ja kokonaistuvan luomisen aika. Joillekin se voi toisaalta olla myös luopumisen ja transsendenssin aikaa, tarvetta ylittää nykyinen elämäntilanne. Irrottaudutaan nykyisestä, ei katkerasti, vaan tietoisesti hyväksyen ja valmistautuen uuteen seikkailuun, uuteen vaiheeseen. Uusi vaihe voi olla yllättävä, dramaattinen tai valaiseva. Ihminen on tällöin yleensä elämänsä loppupäässä asennoituen avoimesti tulevaan vaikka ei tiedä mitä tuleman pitää. (Dunderfelt 1997,58.)

Dunderfeltin (1997, 210) mukaan kypsyyden ikävaiheessa olevalla on kuitenkin vielä edessään kokemuksia ja kehitystehtäviä, mahdollisuuksia kasvuun ja kehitykseen. Uudelleen arvioidaan suhteet mm. omaan kehoon, aviokumppaniin, perheeseen sekä lähisukulaisiin. Kypsyyden iässä siirrytään myös talouden ja työelämän arvoista sisäimpiin arvoihin. Suhde rahaan ja omistamiseen muuttuu sekä riippuvaisena tai itsenäisenä olemiseen.

Ikääntyneenä myös suhde aikaan muuttuu. Lähes kaikkina muina ikäjaksoina ihmisellä on sekä menneisyys että tulevaisuus, mutta kypsyyden ikävaiheessa menneisyys tuntuu kasautuvan ja tulevaisuus vaikuttaa epämääräiseltä tai olemattomalta. (Dunderfelt, 1997, 210.) Ikääntyvän mielenkiinto saattaa siirtyä kehoon ja sen vaivojen

tarkkailusta levollisempaan kunnosta huolehtimiseen. Kuitenkin esimerkiksi läheisen henkilön kuolema, tietoisuus vanhenemisestä ja kuoleman väistämättömydestä, voi johtaa epäitsekäaseen elämäntyyliin.

Tanskalaisen Lars Tornstamin (1994) mukaan ikääntyneen elämänarvojen perspektiivi laajenee. Vanheneva ihminen vetäytyy sisäänpäin omiin maailmoihiinsa irrottaen suhteensa fyysisestä ja sosiaalisesta arkipäivästä. Vetäytyminen voi olla luonnollinen tarve vanhenevalla ihmisellä. Se on kurottamista kohti jotain uutta, kohti henkistä, uudenlaista tietoisuudentilaa, ei vain vetäytymistä pois päin (Dunderfelt 1997, 59.)

Gerotranssendenssin vaihe eli tarve ylittää nykyinen elämäntilanne, pyrkiä eteenpäin ja parempaan, kuuluu oikeastaan jokaiseen ikään. Ikääntyvä ihminen voi kokea lisääntyvää tunnetta yhteydestä henkisen ulottuvuuden kanssa. Ikääntynyt myös voi määrittää uudestaan ajan, paikan ja esineiden merkityksen. Kuolemanpelko vähenee ja yhteisyyden tunne menneiden ja tulevien sukupolvien kanssa kasvaa. Itsekeskeisyyden vähenemisen lisäksi, kiinnostus pinnallisia sosiaalisia suhteita ja materialistisia asioita kohtaan vähenee. Hiljaisuuden ja mietiskelyn tarve kasvaa. (Dunderfelt 1997, 59.)

Raitanen ym. (2004, 311) mukaan ikääntyneiden elämänvaiheeseen, kokemuksiin ja elämyksiin eläytyminen on haasteellista, sillä jokainen ihminen on tajuntansa ainoa välitön havainnoija. Toisin sanoen, tiedämme toisen ihmisen elämysmaailmasta vain sen mitä hän meille kertoo. Tämäkin on haasteellista, sillä ulkoisten ilmiöiden ollessa kyseessä voimme pyytää kertojaa ne meille näyttämään. Elämysmaailman suhteen tällainen selvennyksen mahdollisuus puuttuu. Emme voi tehdä havaintoja toisen tajunnasta vaan meidän täytyy tyytyä etsimään vastaavia ilmiöitä esimerkiksi omasta tajunnastamme. Niiden perusteella muodostamme käsityksen tajunnasta.

4 MATKAILUELÄMYS

Opinnäytteessä ikääntyneiden elämyskokemuksia jäsennetään elämyskolmio-mallin avulla. Elämyskolmio-mallin kehittämistä taustoitetaan kuvaamalla länsimaisissa yhteiskunnissa tapahtunutta elämishakuisuuden nousua sekä elämystalous-ajattelun sisältöä ja kehittymisen vaiheita. Elämyskolmio-mallin taustalla on pohjoismainen elämysajattelu, jossa painopiste on elämyksen tuottamisessa. Kolmio on kehitetty elämyspalveluntarjoajien käyttöön, käytännön työn avuksi.

4.1 Elämishakuisuus

Matkailuelämystä on käsitelty monesta eri näkökulmasta ja matkan varrella tyyli-suunnat ja näkemykset ovat muuttuneet. Elämys sanana on otettu eri kulttuureissa ja kielissä kirjakieleen jo vuosisatoja sitten ja sillä on viitattu elämisen prosessiin, elämään itseensä, elämänmittaiseen kokemiseen. Elämysajattelun noustessa valtokeskusteluun vasta 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa, oli siitä kuitenkin puhuttu sosiologien, futurologien, psykologien ja kulutustutkijoiden keskuudessa jo 1950-luvulta lähtien. Kokonaisuutena elämyksellisyyden, elämyssuuntautuneisuuden ja elämysajattelun ensivaiheena voidaan pitää Theodor W. Adornon jo 1940-luvulla tekemää havaintoa talouden ja kulttuurin fuusioitumisesta sekä kulttuuritalouden muotoutumisesta. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 108).

1970-luvun ja 1980-luvun vaihteessa aitous ja oman identiteetin etsintä olivat keskeistä matkailuelämysilmiössä. Myöhemmin matkailuelämyksestä ollaan oltu kiinnostuneita muun muassa motivaation näkökulmasta. 1990-luvun alkupuolella saksalainen sosiologi Gerhard Schulze (1992) kuvasi nyky-yhteiskuntaa elämisyhteiskuntana, jossa runsaudessa elävillä kuluttajilla on ostopäätöksiä tehdessään paljon valinnanvaraa ja sitä myöten myös voimakas valitsemisen pakko. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 101.) Huomioitavaa tässä on se, että elämykset koskevat siis runsaudessa eläviä kuluttajia, keskiluokkaa ja ylempää keskiluokkaa. Köyhemmillä elämyksiin ei ole ollut varaa.

Elämysten ja elämishakuisuuden nousu linkittyy mainittuun länsimaisissa yhteiskunnissa kulutuksen ja tuotannon laajempaan rakenteelliseen muutokseen. Hienosen (2011,12) mukaan Jensen (1999) Muutoksessa on kysymys sellaisesta kehityksestä, jossa kaupallisuudesta ja luonnonvarojen hyödyntämisestä siirrytään ihmisten kokemuksen ja ajankäytön kaupallistamiseen Elämän tavarakeskeisyys on muokkautumassa elämyksellisempään suuntaan, elämyseskeisemmäksi. Uusi teknologia ja tietokoneet ovat vapauttaneet ihmisten aistit käyttöön, pois ruumiillisesta työstä. Elämyksellisen elämän kehittämisen päämääränä on tarjota mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen palveluiden ja kokemusten kautta. Elämyseskeisessä maailmassa koe-taan uusia aistimuksia ja uusia tunnetiloja. (Hienonen 2011,12.)

Matkailussa muutos on tarkoittanut siirtymistä massaturismista kohti yksilöllisempää matkailua ja asiakasryhmiä erottelevia palveluja ja tuotteita. Matkailun aktiviteetteja tuottavien yritysten elämystuotteet ovat hyvä esimerkki tästä siirtymästä. Siirtymävaiheeseen liittyen matkailutoimialalle syntyi erityisesti 1990-luvulla runsaasti uusia matkailumuotoja ja niihin viittaavia termejä kuten ekomatkailu, perinnematkailu ja riskimatkailu. Elämysmatkailu onkin osa matkailun yksilöllistymistä ja kysyntävetoisten markkinoiden muovautumista. (Saarinen 2002, 8.)

Tänä päivänä elämyseskestelussa puhutaan elämystaloudesta, joka on saanut alkunsa Yhdysvalloissa. B. Joseph Pine II ja James H. Gilmore liiketalous – ja strategia-asiantuntijat, aloittivat uudenlaisen elämyseskestelun nostaessaan esille elämystalouden. Elämystaloudessa on kyse laajemmasta tuotanto- ja kulutusrakenteiden muutokseen liittyvästä talouden muodosta ja tuotannontekijäkokonaisuudesta. Elämyssuuntautuneisuus näkyy erityisesti markkinointiviestinnässä ja markkinointitavoissa. Lisäksi elämystalouden muoto nousee esille uusina tuotteina ja palveluympäristöinä. Näiden uudenlaisten tuotteiden ja palveluiden tarjoaminen edellyttää uutta toimintamuotoa myös tuottamisessa. Näin asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin ja koventuneeseen kilpailutilanteeseen vastaamiseksi on alkutuotannosta, tavaratuotannosta ja palvelutuotannosta siirrytty elämystuotantoon. (Tarssanen & Kylänen; Karpinen & Latomaa 2007,101.)

Elämystaloudessa tuotteet ja palvelut ovat edelleen tärkeässä asemassa, mutta ne nähdään osana elämyksellisiä puitteita, jotka asiakkaalle pyritään tarjoamaan, lavastamaan. Elämystaloudessa asiakkaat ovat elämishakuisia ja lisäarvoa tuotetaan sekä vanhojen perinteisten että kokonaan uusien konseptien avulla. Kuluttajat käyttävät resurssejaan entistä herkemmin vapaa-aikaan, taide- ja kulttuuritapahtumiin, luksus-tuotteisiin ja matkailuun. Elämystaloudessa on siis keskiössä liiketoiminnallinen ajattelu ja siinä suuntaudutaan merkitysten luomiseen asiakkaalle (Pine & Gilmore 1999, 8.) Pinen ja Gilmoren elämystaloudesajattelu on seuraavassa kappaleessa esitettyjen nykyisten elämyseskustelusuuntausten taustalla.

4.2 Elämyseskustelun suuntaukset

Elämyseskustelu voidaan jakaa kolmeen alakeskusteluun ja suuntaukseen: yhdysvaltalaiseen, keskieuropallaiseen ja pohjoismaalaiseen. Yhdysvaltalainen suuntaus pohjautuu edellisessä kappaleessa tarkemmin kuvattuun Pinen ja Gilmoren elämystaloudesajatteluun. Kokonaisuutena kaikkia suuntauksia ja keskustelua yhdistää juuri elämystalous, sillä pääasiallisesti keskustelijoina ovat olleet taloustieteilijät. Yhdysvaltalainen elämyseskustelu nojaa elämymarkkinointiin ja tämä mahdollistaa elämymyksen tarjoamiseen asiakkaalle valinta- ja ostopäätösvaiheessa ja tuo keskustelun lähelle myös brändäyksen tarkoitusperiä. Yhdysvaltalaisessa keskustelussa kiinnitetään lisäksi paljon huomiota elämymnäkökulman liiketaloudellisiin mahdollisuuksiin. Talouden ohella yhdysvaltalaisista keskustelusta kuvaavat toimialapainotteisuus ja liiketoimintaprosessit. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 111.)

Keskieuropallinen elämyseskustelu sen sijaan on kategorioista monitahoisin. Se tarkastelee asiaa yhteiskunnan tasolla ja sen alla on tunnistettu kolme erilaista tapaa lähestyä elämystä. Nämä ovat tuote-orientoituneet, vuorovaikutuskeskeinen ja yksilökeskeinen lähestymistapa. Tuote-orientoituneessa lähestymistavassa päähuomio kiinnittyy elämymyksen luomisen tapoihin, prosesseihin ja johtamiseen. Pohjoismaalainen elämymesajattelun katsotaankin kuuluvan juuri tuoteorientoituneeseen lähestymistapaan. (Mts. 11)

Pohjoismaisen elämyseskustelun lähtökohdat ovat Ruotsin, Norjan, Tanskan ja ennen kaikkea Suomen perua. Kun muissa keskusteluissa on keskitytty talousnäkökulmaan tai yksilöön, pyritään pohjoismaisessa tavassa yhdistämään nämä kaksi teemaa elämystuotannon alle, painottaen erityisesti sitä, miten luodaan puitteet elämykselle, miten elämyksiä tuotetaan. Tätä ajattelua mallintamaan ja jäsentämään on syntynyt Elämyskolmion malli. (Mts. 112)

Tarssasen ja Kyläsen (2007, 112) näkemyksen mukaan Elämyskolmio pyrkii tarjoamaan yhteenvedon elämyseskustelusta ja jäsentämään elämysten tuottamisen problematiikkaa. Malli edustaa tietyllä tavalla täydellistä elämyksen mallia, jossa jokainen elämystuotteelle määritelty elementti toteutuu jokaisella asiakkaan kokemuksen tasolla. Elämyskolmio pyrkii myös luomaan siteen elämyksen ja kokemuksen välille niin, että ne ovat kuitenkin helposti erotettavissa toisistaan. Mallin avulla on mahdollista tunnistaa elämystuotteiden kriittisiä elementtejä. Elämyskolmion tarkastelu osoittaa, etteivät edellä esitetyt kolme, yhdysvaltalainen, keskieuropalainen tai pohjoiseuropalainen, keskustelusuuntausta ole toisistaan erillisiä, vaan luovat yhdessä pohjan liiketaloudelliselle menestykselle ja elämystuotannolle. Elämysesjattelussa yhdistyy siis useita näkökulmia. Mallin kohderyhmänä ovat elämysespalveluiden tuottajat, jotka suunnittelevat ja kehittävät palveluita niin kotimaisille kuin kansainvälisillekin matkailijoille.

4.3 Elämyskolmio-malli

Lapin elämysesöllisyyden osaamiskeskuksessa luodussa Elämyskolmio-mallissa matkailuelämystä tarkastellaan sekä matkailutuotteen elementtien että asiakkaan kokemuksen tason näkökulmasta. Siinä voidaan nähdä yhdistyvän filosofisen, psykologisen, sosiaalisen, kulttuurillisen, pedagogisen ja taloudellisen elämysesjattelun näkökulmia. Elämyksen syntyyn vaikuttavat tunnuspiirteet ja elementit ovat kuvattu kolmion pohjaksi, horisontaalisesti, kun taas asiakkaan kokemuksen tasot ovat sijoittuvat kolmion sivulle, vertikaalisesti. Kolmioissa esitetään, että hyvä matkailuelämys sisältää yksilöllisyyden, aitouden, tarinan, moniaistisuuden, kontrastin ja vuorovaikutuksen elementit jokaisella asiakkaan kokemuksen tasolla. Kokemisen tasot ovat en-

simmäisen motivaation tason lisäksi fyysinen, älyllinen ja emotionaalinen taso. Elämys huipentuu henkiselle tasolle. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 113). Tarssanen ja Kylänen (2007, 113) esittävät, että Elämyskolmio – mallissa matkailuelämystuottajan mahdollisuudet vaikuttaa tuotteensa elämyksellisyyteen päättyvät siinä vaiheessa kun kaikki tuotteen mainitut elementit ovat koettavissa motivaation tason lisäksi fyysisellä ja älyllisellä tasolla. Elämyksen kokeminen riippuu asiakkaan kulttuurisesta ja sosiaalisesta taustasta, odotuksistaan ja aktiivisuudestaan. Vaikka elämystä ei voida takuuvarmasti luvata, voidaan tuotteeseen sisällyttää elementtejä, joiden avulla elämys on todennäköisemmin koettavissa.

Kuvassa esitetään Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksessa luotu Elämyskolmio. Kolmion oikealle sivulle on merkitty asiakkaan kokemisen tasot, kolmion pitkälle alasivulle tuotteen kriittiset elementit.

KUVIO 1. Elämyskolmio (Elämyskolmio 2009)

4.3.1 Elämystuotteen kriittiset elementit

Yksilöllisyys näkyy tuotteen elementtinä asiakaslähtöisyydessä, joustavuudessa ja mahdollisuudessa muokata tuote asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden mukaiseksi. Se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä että asiakasryhmän ohjelma ei ole liian tiukasti määritelty vaan siinä on jouston varaa riittävästi. Näin jokaisen osallistujan on mahdollista toteuttaa mieltymyksiään esimerkiksi ohjelman palveluiden haastavuuden ja tarjotun tiedon suhteen. Taloudellinen näkökulma näkyy elementissä siten, että tuotteen yksilöllisyyttä ja räätälöintiä tuotteessa lisätään. Tosin räätälöinnin myötä myös kustannukset kasvavat. Matkailuelämyksen näkökulmasta onkin haastavaa tuottaa helposti personoitavia tuotteita, joiden peruskonsepti on monistettavissa ja tasalaatuinen. Yksilöllisyys tarkoittaa elementtinä lisäksi myös ainutkertaista kokemusta, sitä ettei matkailutuotetta sellaisenaan ole saatavissa muualla. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 114.)

Aitous elämystuotteessa tarkoittaa tuotteen uskottavuutta. Aitous voi näkyä asiakkaalle esimerkiksi alueen elämäntapana ja kulttuurina. Aitouden määrittelee siis viimekädessä kokija itse. Tuote on aito, jos kokija kokee sen uskottavaksi vaikka se olisi fiktiivinen. Oikeaa aitoa ei ole, vaan sen määrittelemisen riippuu näkökulmasta. Kulttuurinen kestävyys on osa tuotteen aitoutta, sillä käsitykseemme alkuperäisestä kulttuurista vaikuttaa näkemämme kopiot ja saamme tiedot. Voidaan ajatella, että paikallista kulttuuria ovat sellaiset kulttuuripiirteet, jotka paikalliset ihmiset ovat ottaneet osaksi elämäntapaansa (Mts. 114.)

Tarina liittyy läheisesti tuotteen aitouteen. Kokemuksen eri elementit voidaan sitoa yhteen tarinalla, joka antaa kokemukselle sosiaalinen, syvemmän merkityksen. Näin tuotteesta tulee tiivis, mukaansa tempaava ja vetovoimaisempi. Tarina tarkoittaa kokemuksen punaista lankaa, perustelua asiakkaalle mitä tehdään ja missä järjestyksessä. Hyvä tarina puhuttelee asiakasta, ja se voi sisältää esimerkiksi vanhoja uskomuksia ja legendoja. Tarina houkuttelee kokijan osallistumaan tuotteeseen myös tunnetasolla ja saa asiakkaan kokemaan tuotteen älyllisellä ja emotionaalisella tasolla. (Mts. 115.)

Moniaistisuus tarkoittaa sitä, että tuote on koettavissa mahdollisimman monin aistein. Tuotteen tulee sisältää visuaalisuutta, tuoksua, ääniä, makuja ja tuntoaistimuksia, ärsykeitä mahdollisimman monille aisteille. Kaikkien aistiärsykkeiden tulisi luonnollisesti olla harmoniassa keskenään niin, että ne vahvistavat tuotteen teemaa ja mukaansatempaavuutta. Jos ärsykeitä on liikaa tai ne ovat asiakasta häiritseviä, voi elämyksen saavuttaminen epäonnistua. (Mts. 116.)

Kontrasti elämystuotteen elementtinä tarkoittaa kokemuksen erilaisuutta asiakkaan näkökulmasta. Asiakkaan olisi voitava kokea jotakin uutta ja tavallisuudesta, arjesta poikkeavaa. Uuden ja erilaisen kokeminen mahdollistaa virkistämisen ja itsensä näkemisen toisesta näkökulmasta. Se vapauttaa näkemään ja kokemaan erilaisella tavalla vapaana arjen rajoituksista ja tottumuksista. Kontrastin tuottamisessa on huomioitava asiakkaan kansallisuus ja kulttuuri. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2007, 116). Tässä opinnäytteessä asiakas edustaa ikääntyneiden kulttuuria.

Vuorovaikutuksen elementtiin liittyy yhteisöllisyyden tunne, joka syntyy kun koetaan jotakin yhdessä. Elämyksen voi kokea siis ryhmässä, ystävien tai perheen kesken, mutta myös yksin. Yhteisöllisyyteen liittyy kuitenkin ajatus siitä, että kokemus on hyväksytty ja se voi nostaa kokijansa sosiaalista statusta. Vuorovaikutus tarkoittaa myös kanssakäymistä tuotteen tuottajan kanssa. (Mts. 116.)

4.3.2 Elämystuotteen kokemisen tasot

Elämyskolmio-mallin pystyakselilla, vertikaalisesti, on kuvattu asiakkaan kokemuksen rakentuminen kiinnostuksen heräämisestä kokemiseen, koetun tiedon prosessointiin älyllisellä tasolla ja edelleen emotionaaliseen, tunnepitoiseen, elämukseen, joka parhaimmillaan johtaa muutostuotteen henkiseen tasolle. Edellä mainitut tuotteen elementit läpäisevät jokaisen kokemisen tason.

Motivaation tasolla asiakkaan kiinnostus ja mielenkiinto tuotetta kohtaan herää. Asiakkaan odotuksia voidaan luoda markkinoinnin ja viestinnän keinoin. Jo viestimisvaiheessa tulisi mahdollisimman monet tuotteen elementit olla mukana elämyskriteerien täyttämiseksi. Viestinnällä pyritään luomaan tuotteesta yksilöllinen ja uskottava

mielikuva. Tarinallisuus viestinnässä tuo esille tuotteen syvemmän sosiaalisen merkityksen. Kontrastilla luodaan odotukset tavallisuudesta poikkeavasta kokemuksesta. (Tarssanen 2009, 15.)

Fyysisellä tasolla tuote otetaan vastaan, koetaan, tunnetaan, havaitaan ja tiedostetaan, se koetaan aistien kautta. Fyysisellä tasolla matkailutuote on miellyttävä ja turvallinen. Asiakkaalla ei ole liian kylmä tai kuuma, nälkä tai jano. Miellyttävässä tuotteessa ei myöskään koeta fyysistä vaaraa. Fyysisellä tasolla testautuu tuotteen tekninen laatu, käytettävyys ja toimivuus. Vaaran tunne voi kuitenkin korostua erityyppisissä matkailutuotteissa, joissa vaaran tunteilla leikkiminen ja selviytyminen kuuluvat oleellisena osana tuotteen vetovoimaan. Yksilöllisyys fyysisellä tasolla voi tarkoittaa esimerkiksi elämyksen puitteita, ne ovat ainutkertaiset ja niistä on mahdollisuus löytää aina jotakin uutta. Kontrastin näkökulmasta puitteiden arjesta, tavallisuudesta poikkeaminen suhteessa kokijan arkeen korostuu. (Tarssanen 2009, 15, 16.)

Älyllisellä tasolla työstämme ympäristön tarjoamia aistiärsyksiä. Hyvä elämystuote tarjoaa oppimis – ja harjaantumiskokemuksen, mahdollisuuden uuden oppimiseen ja kehittymiseen. Tällä tasolla asiakkaan on mahdollista oppia, ajatella ja soveltaa tietoa. Tuotteen elementeistä yksilöllisyys tarkoittaa älyllisellä tasolla tiedon kiinnostavuutta ja haastavuutta kun taas aitous kiinnittyy kulttuurisen kestävyuden näkökulmaan. Tarinan merkitys korostuu kokemuksen punaisena lankana. (Tarssanen & Kylänen; Karppinen & Latomaa 2009,117.)

Emotionaalisella – tunteen -tasolla koetaan varsinainen elämys. Jos kokonaisuudessa täyttyvät asetetut kriteerit, eli tuotteen kuusi elementtiä huomioituvat jokaisella kokemisen tasolla, on mahdollista, että asiakas saavuttaa elämyksen kokemuksen, eli positiivisen tunnereaktion, onnellisuuden ja ilon tunteita, liikutusta tai onnistumisen tunteen. Emotionaalisella tasolla koetaan jotakin sellaista, millä on kokijalleen merkitystä. (Mts. 118.)

Henkisellä tasolla voimakas tunnereaktio voi johtaa kokijan muutoskokemukseen. Tällöin yksilö voi kokea kehittyneensä ja omaksuneensa jotakin uutta esimerkiksi elä-

mäntapoihin, asenteisiin tai fyysiseen olotilaan liittyen. Muutos voi olla melko pysyvä. Positiivinen, voimakas tunnereaktion, elämyksen, avulla yksilö voi omaksua uuden harrastuksen löytämisen tai löytää uuden ajattelutavan. Itsensä voittamisen tunteen avulla mukavuutta rakastavakin voi innostua alkeellisesta erämaavaelluksesta ja löytää elämäänsä uusia arvoja. (Mts. 119.) Matkailuelämyksellä ja kokemuksella voi siis olla merkittävä rooli ikääntyneen yksilön elämänlaadun nostamisessa ja ylläpidossa.

5 IKÄÄNTYNEIDEN ELÄMYKSET ELÄMYSKOLMIOSSA JA KOKEMISEN MUUTOS

Opinnäytteessä haastatellut ikääntyneet henkilöt olivat kokeneita matkailijoita, jotka kokivat matkailun harrastuksena antavan voimavaroja ja virkistystä arkeensa. Lähes jokainen henkilö oli kokenut elämyksensä luonnollisessa paikassa, ei lavastetussa ja rakennetussa kohteessa. Osa haastateltavista lähestyi elämystä koko matkan näkökulmasta. He kokivat, että matka kokonaisuudessaan oli ollut elämys. Matkoilla oltiin joko puolison kanssa, sukulaisten tai ystävien kanssa. Mieleenpainuvat kokemuksista suurin osa oli koettu ulkomailla, vieraassa kulttuurissa. Kotimaassa koetut elämykset sijoittuivat Suomen Lappiin. Sukupuoli ei vaikuttanut elämykseen sisällön elementteihin, vaikkakin henkilö A:n, miehen, kokemus oli toiminnallisempi kuin naisten.

Analyysissä on käytetty teemahaastatteluaineiston tukena henkilöiden omia kertomuksia elämyksistä ja niiden merkityksestä. Kappaleessa edetään ikääntyneiden arjen kuvauksesta elämyskolmio-mallin mukaiseen kokemustasojen jaotteluun ja sitä kautta johtopäätöksiin.

5.1 Arjen kuvaus

Ikääntyneiden arjesta kysyttiin elämyksen kokemisen taustoittamiseksi. Haastattelussa kerrottiin päivän toimista ja aikatauluista; aamulla herätään seitsemän aikoihin, luetaan sanomalehti, juodaan kahvit ja lähdetään lenkille tai päivän normaaleihin

puuhiin. Päivä suunnitellaan kiireettä ja vapaasti. Kulttuuria harrastettiin myös monipuolisesti, käytiin teatterissa ja näyttelyissä.

Seitsemän aikoihin siinä heräillään, mä keikun siinä yöpaita päällä ja luen päivän lehdet, syyään, sitte mä rupea miettimään, että mitäs sitä tänään tehtäs. Henkilö F

Aamukahvin jälkeen voi olla että lähden lenkille, riippuen vähän siitä onko meillä jumppaa talven aikaan, jumppa voi olla puolen päivän aikoihin, ja miten se ruokailu sitten siihen jossakin vaiheessa ja tietysti kotihommiakin pitää tehdä. Se on vähän, että mulla ei oo mitään säännöllistä. Henkilö C

Illalla sitten, riippuu vähän mitä on tarjolla, mä käyn ikääntyvien yliopistossa, mulla oli viime vuonna ihan kulttuuriähky kun me ravattiin kaikki mahdolliset mitä Jyväskylässä tapahtu. Henkilö E

Kaikilla haastateltavilla oli runsaasti sosiaalista toimintaa. Ystävien lisäksi aktiivista kanssakäymistä oli ystävien ja sukulaisten kanssa. Osa haastatelluista toimi aktiivisesti myös erilaisissa yhdistyksissä ja ryhmissä. Kaksi haastatelluista mainitsi omistavansa mökin, jossa vietettiin kesät. Mökillä tehtiin puhdetöitä, rentouduttiin, marjastettiin, sienestettiin ja kalastettiin. Lisäksi neljä kuudesta haastateltavasta kertoi harrastavansa aktiivisesti liikuntaa. Suosituimmat liikuntaharrastukset olivat lenkkeily ja luontoliikkuminen. Myös kuntosalilla käynti ja joogaharrastus mainittiin. Käsitöiden ja lukemisen lisäksi ruoanlaitto mainittiin rakkaana harrastuksena.

Kuntosali, se on tuossa ihan vieressä, se on taas avattu, se oli kesällä pari kuukautta kiinni, siellä pari kolme kertaa viikossa, tällä viikolla olen käynyt jo kerran ja huomenna toisen kerran, ennen matkalle lähtöä ja mä oon kova leipomaan, mä leivon piirakat ja pullat ja leivät ja tykkään ruuanlaitosta. Henkilö C

Haastateltavat matkailivat aktiivisesti. Matkoja tehtiin ulkomaan matkojen lisäksi lähialueille, käytiin tutustumassa maataloihin ja kyliin, vierailtiin sukulaisten luona ja käytiin hautausmailla. Hautausmaat mainittiin mielenkiintoisina kohteina. Hautausmailla muisteltiin sekä edesmenneitä mutta myös historiaa. Ihmisten tarinoita ja kohtaloita tutkittiin hautakivistä.

Niin musta on kiva niillä haudoilla, että muistan niitä ihmisiä siinä ja muistelen niitä. Mielenkiintoista on kattoo minkälaista elämää ne ihmiset on viettäny, ku esimerkiksi mennään sinne Hietaniemen hautausmaalle, niin siinä on ne pressojen haudat heti, tossa on se urkin hauta, urkki oli sellanen ja sellanen, ja tuolla on se jota mä en ole koskaan nähnytkään. Että siinä tulee jotenkin ne aikakaudet myös esille, se näkyy esimerkiks hautakivissäkin ja jotenkin niinku muistelee niitä poismenneitä ihmisiä... Henkilö F

Mäkin kun mä käyn hautausmaalla niin katson ikiä ja mietin niitä kohtaloita. Me kuljettiin vaan hautausmailla, niin mä katoin niitä tarinoita sieltäkin, että voisko niistä jotakin päätellä. Henkilö E

5.2 Arvot ja asenteet

Uskonnollisuus heijastui haasteltavien asennemaailmassa. Haastateltavista puolet kertoi kuuluvansa kirkkoon ja olevansa uskonnollisesti orientoitunut. Toisaalta nykyarvoja oli muokannut myös lapsuuden kodista lähtöisin ollut poliittinen ajattelumalli, vasemmistolaisuus.

Olen aina ollut uskonnollisesti orientoitunut, lapsenlapsikin kysyi juuri, uskonko mä Jumalaan ja mä sanoin, että uskon. Kukaan ei ole kelpaamaton, kaikille täytyy olla avointa. Henkilö E

Vanhemmat on ollu vasemmistolaisia, sellaisia niinku ideologisesti eivät ymmärtäneet varmaan mitään kommunismista. Mutta opettivat aina, että heikomman puolella pitää olla. Opetettiin, että kaikilla pitäisi olla ruokaa ja kaikkea, ja äiti sanoi aina älä pidä kovaa ääntä vaan äänestät vain oikein, että jos kaikki ihmiset äänestävät oikein, niin maailmasta tulee paljon parempi paikka. Henkilö B

Työn merkitys ja arvostus korostui haastatteluissa. Vaikka työnteko oli ollut ajoittain raskasta, sen kautta oli saatu koulutusta ja ystäviä ja se oli mahdollistanut mm elintason nousun. Työnsä piti tehdä hyvin.

Mutta sen voin kyllä sanoa, että työni olen aina hoitanut kunnolla, että sitä mä ymmärrä että työssä laiskotellaan, työstä pitää kantaa vastuuta. Kyllä työnsä pitäisi ainakin osata hoitaa kunnolla. Henkilö B

Että tällänen piirre jäi siitä työelämästä, että työt oli tehtävä ja että minkä tekemättä jätät niin sen edestäsi löydät, että kyllä semmoset tekemättömät työt vie ihan yöuntakin. Henkilö C

Eläkkeellä olo koettiin positiiviseksi ajaksi. Vapaudesta nautittiin ja elämästä ja matkoista haluttiin ottaa mahdollisimman paljon irti. Vuorovaikutus ja huomio koettiin positiiviksi asioiksi. Orientoivissa kertomuksissa nousi myös esille positiivinen elämänsäsenne.

Elämä on täynnä elämyksiä, niitä ei vain aina huomaa. Henkilö A

Mies rupee mulle sanomaan, että mihis ilmansuuntaan lähettäs, että mentäskö sinne vai mennäks tänne, tai mihis sä haluaisit lähtee. Henkilö F

Elämä on lyhyt, ei voi jossitella ja sitkutella. Olen lopettanut sitku-elämän elämisen. Henkilö C

Koen huomion hyvänä asiana. Mä voisin olla itse samanlainen, että jos mä näen jonkun tekevän jotakin niin menen katsomaan mitä hän tekee, se sillä tavalla satuttaa minua hyvällä tavalla, että mitä hän tekee siinä. Henkilö D

Suurin osa haastateltavista ei kokenut edustavansa henkisesti fyysistä ikäänsä. Osa koki itsensä nuoremaksi tai samanikäiseksi kuin mitä oli. Kukaan haastateltavista ei kokenut itseään vanhemmaksi.

Emmä jostain syystä koe itseäni vanhaksi, mä en halua, että mua kohdellaan ikääntyneenä ihmisenä. Henkilö B

Olen iätön, siis mä en koskaan puhu mun iästä, mä oon sanonut, että tää nahkatakki voi olla sen 65, mutta siellä sisällä on pikkuinen minä. Henkilö E

5.3 Motivaation taso

Haasteltavat kertoivat elämysten liittyvän voimakkaasti matkaan kokonaisuudessaan, joten motivaation tason elementtejä tarkastellaan tässä koko kohteen vetovoiman näkökulmasta. Lähes kaikkien haastateltavien elämykset olivat syntyneet ilman mainittavia ennakko-odotuksia. Ainoastaan henkilö F mainitsi haaveilleensa Lapin matkasta jo kauan ennen kuin matka toteutui. Muiden elämyksen syntymiseen motivaation tasolla ei ollut vaikuttanut niinkään markkinointi vaan ystävien kutsu ja seura. Kohteeseen lähdettiin viettämään aikaa yhdessä, uteliaina seikkailemaan ja hakemaan vaihtelua arkeen. Myös kohteen lämpö ja ympäristön kauneus nousivat esiin mielenkiinnon herättäjinä. Rajoittavina tekijöinä olivat oma tai puolison terveys. Pitkiä siirtymiä ei ollut enää välttämättä mahdollista lentää, joten kohteet valittiin myös sijainnin perusteella.

Henkilö F:n mielikuviin Lapista olivat vaikuttaneet markkinoinnin lisäksi myös lapsena laulettu laulut ja koulussa luetut kuvaukset. Mielikuvissa Lapin kulttuuri on aito ja erilainen, mutta myös erilaisen luonnon vetovoima oli merkittävä.

Mä olin aina toivonut, että mä pääsen Lappiin, niin on ollut mulle niinku todella tärkeä juttu. Ensinnäkin se elämäntapa ja mielikuva mikä oli tullut Lapista ja kuullu kaikesta infosta, niin tuli sellanen olo, että se on erilaista. Kyllä se kiinnostus oli syntynyt jo varmaan lapsena, kun laulettiin Lapin tyttöä. Lähdin niin kuin tutkimusmatkalla, että piti käydä tutkimaan onko siellä sellasta kun kuvittelin. Henkilö F

Henkilökohtaisten kontaktien ja vuorovaikutuksen merkitys matkustamis päätöksen tekemisessä korostui voimakkaasti. Motivaatioon matkustaa uuteen kohteeseen vaikuttivat ensisijaisesti kutsut ystäviltä ja sukulaisilta. Kohdetta ei välttämättä koettu muuten vetovoimaiseksi, mutta kutsuttuna matkalle oli helpompi lähteä. Läheisten ihmisten suosittelulla oli siis suuri merkitys.

Missään tapauksessa en olisi matkustanut Arabiemiraatteihin ilman kutsua. Niin se oli todella... jos mä vertaisin Dominikaanista, Singaporea ja ... niin tämä oli todella huippu kaikessa, sillä onhan se elämä siellä niin erilaista, ettei siitä voi olla pitämättäkään. Henkilö B

Tää oli sellanen, että mua pyydettiin mukaan, siellä on yks mun ystävä-tär, joka aina pyytää mua mukaan. Henkilö C

Perhetuttu sai mut innostumaan ja kokeilemaan vaikka inhosin koko laskettelua. Ja sitten kun pääsi laskemaan, sitä tuli kymmenen kilometriä alaspäin. Se oli unelmien täyttymys. Ja kun piti välillä pysähtyä ja kun rupes välillä jalat tutisemaan kun ei voinut yhtä kyytiä laskee ja rupes katteleen niitä maisemia. Ja siitä sitä jäi koukkuun. Henkilö A

Arkea ei koettu fyysisesti väsyttäväksi, joten matkalle lähdettiin levon sijaan virkistymään henkisesti ja rentoutumaan. Haluttiin viettää huoletonta aikaa ystävien kanssa. Kontrastia arkeen korostui siis tästä näkökulmasta.

Etäisyys ja arjesta irrottautuminen, siellä ei tarte ajatella kuin sitä yhtä hommaa ja nauttia täysin siemauksin. Kaikki on valmiina, eikä tarte huolehtia vuotaako vesiputki. Henkilö A

Elämys saattoi löytyä myös hieman kuin ”vahingossa”, ilman suurempia odotuksia. Matkalla haluttiin tehdä jotakin erilaista ja nähdä jotakin uutta.

Se miksi mä valitsin ne tippukiviluolat, johtui varmaan siitä, että me oltiin oltu jo kaks viikkoa siellä Mallorcalla ja käyty läpi kaikki paikat ja mun mies pelas golfia ja mä sain mieltä, mihin mun tekis mieli ja mä valitsin jostain syystä ne tippukiviluolat, koska en ollut sellaisessa ennen käynyt. Henkilö E

Elämyksiä haluttiin kokea myös siksi, että se oli ylipäättään mahdollista. Elämysmatkat eivät olleet itsestäänselvyys vaan ne olivat vaatineet nyt ja aikaisemmin suorittamista ja säästämistä. Matkat eivät olisi mahdollisia myös ilman Suomen itsenäisyyttä.

Ja kaikki se hyvinvointi mitä itsenäinen Suomi on meille suurille ikäluokille, me on voitu saada matkailuelämyksiä tietenkin omalla työllä ja säästämällä. Henkilö D

Motivaation tasolla korostuivat kohteen elementeistä vuorovaikutuksen lisäksi kontrasti ja aitous. Moniaistisuus nousi esille Lapin ja Etelä-Euroopassa koetuissa elämyksissä, vetovoiman mainittiin olevan niin auringossa ja lämmössä, kuin Lapin yöttö-mässä yössä. Tarina tai yksilöllisyys eivät varsinaisesti esiintyneet vetovoimatekijänä

yhdessä elämyksessä. Yksilöllisyyden voidaan kuitenkin katsoa linkittyvän henkilökohtaisiin kutsuihin ja vuorovaikutukseen. Henkilökohtaiset kontaktit varmistivat matkan ja elämyksen ainutkertaisuuden, kokemus ”räätälöity” täysin kokijan oman mielenkiinnon mukaisesti.

5.4 Fyysinen taso

Fyysisellä tasolla elämys koetaan aistien kautta. Hyvä elämyspalvelu tai tuote tuottaa tyydyttävän ja turvallisen kokemuksen. Fyysisen vaaran tunne ei korostu. Ikääntyneiden elämyksissä korostuivat moniaistisuuden lisäksi vauhdin hurma ja fyysisestä rästuksesta syntynyt hyvän olon tunne. Vaikka itsensä voittaminen ja fyysisuus koettiin yleensä tärkeäksi, ei niitä haluttu kokea turvallisuuden kustannuksella.

No ikäni kyllä muistan miltä tuntui kun mentiin hengenahdistuksen mäkeä ylös ja kun mulla oli se rinkka ja mä en ollut ennen rinkkaan käyttänyt ja se oli painava. Meidän piti olla kaks viikkoo siellä keskellä ei mitään ja Kultapuron rannalla, niin mä hämmästyin miten hyvin mä jaksoin, vaikka siellä ei ollut kyllä yhtään kaatunutta keloja, jonka päällä mä en olisi istunut. Haastateltava F

Kun kattoo siellä puuterilumipaikkoja niin mua ainakin pelottaa, että miksi pitäis lähtee hyvältä paanalta, siinä aina riski olemassa. Henkilö A

Siinä on rättiväsynyt, ja päivä on lopussa, kaikki ollaan päästy taas ehjänä perille, nyt huilataan käydään saunassa, syödään ja eikun aamalla taas tulta päin! (rinteeseen). Henkilö A

Elämykset koettiin moniaistisesti. Luonnon tuoksut, värit, ilman raikkaus, valon määrä ja lämpö synnyttivät aitoudellaan mieleenpainuvan elämyksen. Hiljaisuus ja hämärä korostivat kokemuksen rauhallisuutta ja antoivat mahdollisuuden syvempään kokemukseen.

Ensinnäkin se, että kuunteli niitä luonnon ääniä, ja ne tuoksut! Mua vieläkin hämmästyttää mitenkä tarkkaan mä kattelin värejä siellä, varpujen värejä ja kaikkee...ne on jäänyt hirveen selkeesti mieleen. Henkilö F

Kuitenkin se aurinko ja se lämpö ja se hiljaisuus, ei mitään häslinkiä eikä turisteja kauheesti. Henkilö B

Musta se oli aivan ihana kun valot sammutettiin ja kaikki kävivät selälleen hiekalle katsomaan tähtiä. Henkilö B

Moniaistisuus tuli esille myös tippukiviluolaan rakennetussa elämyksessä. Koska tuote oli suunniteltu kansainvälisille matkailijoille, joilla ei ollut yhteistä kieltä, elämyksen mahdollistuminen synnyttiin manipuloimalla aisteja.

Niin me mentiin sinne alas, se oli vähän niin kuin amfiteatteri, porrastettu ja oli ihan hiljaist, ihmisiä paljon ja yhtäkkiä sammutettiin valot, mikä on hirveen voimakas teko ja vahva elementti, ja jolloin tulee myös vähän sellainen olo että ” mitäs nyt tapahtuu. Henkilö E

Vuorovaikutuksen voidaan katsoa korostuvan fyysisellä tasolla turvallisuuden tunteen syntymisessä. Matkaillessa erämaassa tai lasketellessa kilometrejä pitkää rinteitä, huomioitiin kuitenkin ihmisten läsnäolo ja avun saamisen mahdollisuus. Helikopterit edustivat kontaktia ulkomaailmaan. Samalla ne muistuttivat kokemuksen riskeistä.

Mut emmä sillonkaan osannut pelätä, mä vaan, että jos mä en kykene käveleän pois (erämaasta), niin sitte tulee helikopteri. Mä olin nähnyt, että yks ihminen oli viety sieltä reitiltä sairaalaan, niin mulla oli ihan turvallinen olo. Henkilö F

Me mentiin ihan huipulle, ylimmälle hissiasemalle, laitettiin siinä suksia jalkaan, niin helikopteri pörräs siinä ja tuli alas, otti kaks ihmistä kyytiin siitä, niin me mietitiin, ollaankohan me oikeessa paikassa, aika hurjalta näyttää, se niinku pisti miettimään, että kannattaa olla vähän ylivarvainen, kun lähtee huimaileen tästä. Henkilö A

Yksikään haastatelluista ei maininnut aistiensa heikentyneen ikääntymisen myötä tai sen vaikuttaneen elämyksen kokemiseen. Ainoastaan makuaisti ei yllättäen korostunut yhdessäkään elämuskertomuksessa. Muut ikääntymisen ja sairauksien tuomat rajoitukset nousivat kuitenkin esille. Aivan kaikkia aktiviteettimahdollisuuksia ei uskallettu kokeilla, vaikka mieli olisi tehnytkin. Kontrasti kuitenkin korostuu fyysisellä ta-

solla nimenomaan fyysisensä toimintana. Vaikka kotioiloissa kuntoillaankin, elämyksessä liikunta liittyi itsensä voittamiseen ja tavallisesta poikkeavaan liikuntaan erilaisessa ympäristössä.

5.5 Älyllinen taso

Älyllisellä tasolla kokija prosessoi saamiaan aistiärsyksiä ja soveltaa sen perusteella saamaansa tietoa. Parhaimmillaan elämys tuottaa älyllisellä tasolla kokijalleen oppimis-, ja harjaantumiskokemuksen, mahdollisuuden oppia jotakin uutta. Haastateltavat kertoivat suhtautuvansa kehittymiseen positiivisesti ja haluavansa edelleen oppia uusia asioita, mutta matkailuelämyksen tarjoamaa harjaantumisen tai oppimisen kokemusta ei koettu tarpeelliseksi. Tiedon laatu sen sijaan korostui kertomuksissa ja passiivisen vastaanottamisen sijaan, tietoa ja kokemuksia haluttiin myös jakaa. Uusista asioista jakettiin innostua, mutta vaatimukset sekä tiedon esittäjää että sisällön laatua kohtaan olivat ikääntymisen myötä kasvaneet.

Mä haluan oppia uusia asioita, se ei oo sellasta oppimista että mä otan kirjan käteen ja luen vaan se tulee aina vähän niinku lisäbonuksena siellä, aina näkee jotakin uutta. Mä en ollut elämänpäivänä ollut telttasaunassa ja ne olivat sitten rakentaneet sinne sellaisen! Mä ajattelin, ettei tuosta kyllä löylyjä saa mutta se oli siis aivan mahtava kokemus!
Henkilö F

Kyllä aina jotain uutta voi oppia, aina on hyvä jos siellä on sellainen elementti, jota mä en ole vielä tiennyt tai oivaltanut. Jos käsitellään asioita, jotka mä jo tiedän, niin sehän on vähän tylsää. Henkilö B

Ikääntyneiden elämyksissä uuden oppiminen korostui ihmisiin ja uuteen kulttuuriin tutustumisena, uusien näkökulmien avaajana. Vuorovaikutus ihmisten kanssa korostui, keskustelukumppanit ja heidän tarinansa ja kohtalonsa kiinnostivat. Älyllisellä tasolla ihmiset edustivat siis tarinoita.

Tajuun, että muuallakin on elämää. Se on rikkaus kun tapaa uusia ihmisiä, heillä on oma tarinansa kerrottavanaan. Aitoja ihmisiä. Henkilö C

Se on sydämeniisautta, täytyy osata olla ihmisten kanssa vaikka ois mitä. Se (älyllinen sisältö) ei välttämättä tule siitä mitä näet ja kuulet (kohteessa) vaan esimerkiksi naapurin rouvalta, joka istuu sun vieressä, siltä matkaseurueeltaan ja heidän kokemuksistaan. Henkilö B

Haastateltavien kuvaukset Lapissa ja Arabiemiraateissa koetuista elämyksistä sisälsivät samanlaisia piirteitä kulttuurillisen vetovoiman näkökulmasta. Kokemuksissa korostuivat koetun kulttuurin ihmiset ja elämäntavat. Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden näkeminen toi kokemukseen tuskallisia piirteitä, mutta ei vähentänyt kokemuksen merkitystä. Kohdatut kulttuurit koettiin aitoina. Kokemuksesta teki yksilöllisen ja ainutkertaisen myös se, että henkilökohtaisten kontaktien tai omatoimimatkan avulla haastateltavat pääsivät tutustumaan myös kulttuurin ”pinnan alle” syvemmälle kuin normaalisti olisi ollut mahdollista.

Ehdottomasti paras meidän matka! Ja sehän sen teki, että meillä oli ystävävä oppaana ja hänen kollegansa, eihän me oltais saatu muuten siitä niin paljon irti. He osasivat viedä meidät oikeisiin, aitoihin paikkoihin. Olisin kuitenkin halunnut kokonaan unohtaa sen, että siellä seitsemän miljoonaa siirtolaista palvelee emiireitä mitättömällä palkalla. He tekevät 12 -16 tuntisia työpäiviä. Henkilö B

Se oli niin riemastuttavaa ja mä olin niin utelias että mä olin suorastaan röyhkee ku mä kyselin niiltä ihmisiltä (Lapissa) miten siellä ollaan ja eletään ja jos mä en ymmärtäny jotain asiaa niin kysyin mitä toi on. Henkilö F

Elämyksessä palattiin myös jo elettyyn elämään, lapsuuteen. Alkeellisuus nousi elämyselementiksi henkilö F:n Lapin kokemuksessa. Elämyksen elementti oli siis jo koettu asia, mutta nousi elämykselliseksi elementiksi uudessa ympäristössä vuosikymmenten päästä. Nostalgiakokemuksessa muisteltiin menneitä ja palattiin luontoon ja lapsuuteen. Uuden tiedon hankkimisen sijaan esille nousi tarve jakaa omia kokemuksia jälkipolville. Pyrittiin siis luomaan siltaa sukupolvien välille ja kertomaan menneestä. Kokemuksessa korostuu myös voimakas kontrasti arkeen.

Palattiin sellaseen alkukantaseen elämiseen, ei oo sähköä, ei oo kaivoo, no siinä on joki ja siitä otettiin vesi, vanha puucee, samanlainen kuin silloin kun mä olin lapsi ja sauna jossa ei ollut valoja. Oli siellä öljylamp-puja, niin sitten niitten kanssa puljattiin...mä oon aina ajatellut, että voi

vitsi kun mun lapset vois tulla sinne, kun mä oon elänyt sitä aikaa kun öljylamppu ei ollut mikään kummajainen. Henkilö F

Älyllisellä tasolla korostuivat vuorovaikutuksen lisäksi aitouden, tarinan ja kontrastin elementit. Yksilöllisyys ja ainutkertaisuus nousivat esille jälleen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Uutta tietoa ja älyllisyyttä tarjosivat kulttuurien edustajat, ihmiset.

5.6 Emotionaalinen taso

Elämys koetaan emotionaalisella tasolla. Elämyskolmio-mallin mukaan jos tuotteessa täyttyvät kaikki elementit - tarina, yksilöllisyys, vuorovaikutus, kontrasti ja moniaistisuus - kaikilla kokemisen tasoilla, on elämys, positiivinen tunnereaktio, todennäköisintä kokea. Osa haastelluista oli kokenut elämyksen hyvin voimakkaasti, osa ei osannut tai halunnut kuvailla elämyksen tuottamista tunteista. Ne, jotka kokivat elämyksen voimakkaasti tunnetasolla, olivat kokeneet elämyksen luonnonympäristössä. Elämykseen liittyi ilon ja vuorovaikutuksen elementtien lisäksi voimakas tunne siitä, että kokija oli osa suurta luontoa ja kokonaisuutta. Voimakas tunne, elämyksen ydin, koettiin aavassa tilassa, yksin hiljaa ollessa. Vuorovaikutus ei enää korostunut emotionaalisella tasolla vaan tilalle nousi ainutkertaisuuden ja yksilöllisyyden kokemus. Hetki on merkityksellinen, eikä sitä ole helppo toisintaa.

Siihen Lapin matkaan liittyy aivan uskomaton ilo siitä, että mä olen vihdoin päässyt sinne, kun mä olin aina toivonut. Sitten toisaalta se, että mun mies kuuli mun toiveen, että mä haluan Lappiin ja se mahdollisti sen tavallaan. Se oli jännä, että kun sitä katteli laajalle siellä tunturissa, niin siellä tuli sellainen... voimakas pienuuden tunne...niin kuin hämmästelten sitä, että olen osa tätä kaikkea. Henkilö F

Kun muut olivat autoilemassa hiekkadyyneillä, istuin yksin leirissä, oli siellä joitakin henkilökunnan jäseniä, mutta olin kuitenkin yksin. Mä katselin sitä hiekan siirtymistä, kun tuuli siirtää sitä, siirtää siirtää, kuinka dyyni siirtyy pienessä ajassa ripoteltuna eteenpäin... kuinka ihminen on pieni. Se on niin ku se mahtavuus, kaikki se mitä koin aavikolla, niin meri vois olla toinen mikä vastais semmosta ja vuoret Pohjois-Norjassa. Henkilö B

Musiikki oli myös elementti, mikä koettiin elämyksen ytimeksi, tunteita heläyttäväksi elementiksi. Rakennetussa elämyksessä korostuivat myös rauhallinen rytmi ja hiljentyminen kokemukseen. Elämyksessä ei ollut turhia elementtejä, vaan yksinkertaisuus korostui. Aito musiikki yhdisti tarinana tuotteen elementit toisiinsa. Musiikki houkuttelee emotionaalisen tason kokemiseen.

Se oli jotenkin se musiikki, se nimenomaan sopi siihen hitaasti soljuvaan venematkaan, se tuli sieltä niin hienosti, Albinonin adagio...ja ennen kaikkea se yllätyksellisyys, että se vene soittajineen tuli ihan hiljaa, rupesi näkymään vain sellainen soihtu sieltä pimeästä. Se oli niin vahvaa!
Henkilö E

Positiivinen tunnereaktio syntyi myös fyysisestä väsymyksestä ja suoriutumisesta. Moniaistisuuden lisäksi voidaan ajatella myös yksilöllisyyden korostuvan. Haastateltava on päässyt toteuttamaan omia mieltymyksiään haastavassa aktiviteetissa ja saa siitä voimakkaan hyvän olon tunteen.

Sitä niinku huokasee helpotuksesta, kun on illalla tehnyt viimesen laskun, sitä on vaikee uskoa, mutta jalat on niin hyytelönä, että sitä kun pääsee istumaan ja ottaa sellaisen gluhweinin lämpöisenä eteen, niin se on hirvittävä nautinto. Se antaa hyvänolon tunteen, piristää, jotenkin se on semmonen, sanotaan mielen kannalta vuoden huipputapahtuman, saa vain nauttia, ei ole huolta huomisesta. Emmä sitä tarkemmin osaa sanoa. Henkilö A

5.7 Henkinen taso

Henkisellä tasolla henkilö kokee kehittyneensä tai muuttuneensa. Henkisellä tasolla voi omaksua osakseen jotakin uutta, esimerkiksi harrastuksen, ajattelutavan tai piileviä, uusia voimavaroja. Henkisen tason saavuttaminen esiintyi haastateltavien kertomuksissa asenteiden muuttumisena. Asenne eri tavalla uskovia ja eläviä kohtaan oli muuttunut. Suvaitsevaisuus oli lisääntynyt kokemusten jälkeen.

Koko matkan jälkeen mä kyllä ajattelen eri tavalla, kun islamista puhutaan niin paljon paha, kuitenkin siellä pystyi tavoittamaan tällasen tunteen, niin kyllä se asennetta muuttaa. Että kyllä se ajattelua laajensi kummasti. Henkilö B

Meidän ei välttämättä tarvi elää samalla tavalla kuin niitten, meillä on omat rikkautemme ja heillä on omansa mutta pitää sitten oppia ymmärtään myös niiden elämän yksityiskohtia jotka meillä tehdään eri tavalla ja siellä on tehty toisin maalimansivu, pitää arvostaa heidän ajatteluaan ja antaa heidän tehdä se sillä tavalla. Henkilö A

Asenteiden muuttumisen lisäksi elämyksen jälkeen on virkistävää palata kotiin ja kohdata arjen rutiinit. Vaikka virkistyneen mielentilan pysyvyys ei liene kovin pysyvä, mainitaan erilaisen näkökulman saaminen kuitenkin tärkeänä osana henkistä tasoa.

Se, mikä sitten on kun tulee reissusta takaisin, niin koti näyttää jotenkin erilaiselta. Se on musta mielenkiintoinen juttu. Koti on paljon viihtyisempi kuin reissuun lähtiessä. Vaikka sen tietää että edessä on jumalaton pyykkivuori ja kamat pitää laittaa paikoilleen, niin siinä on jokin sellainen juttu mitä en osaa tarkemmin kuvata. Henkilö E

5.8 Muutos elämysten kokemisessa

Haastateltavien mukaan kokeminen on muuttunut iän karttuessa. Koettiin, että kokemusten laatu on muuttunut ja tunteet syventyneet. Kypsyyden ikävaiheessa oli siirrytty sisäisempiin arvoihin ja vuorovaikutuksen laatu korostui. Kokemuksille oltiin avoimia ja vastaanottavia. Muutos koettiin herkistymisenä. Sitä mitä koettiin konkreettisesti, oli kuitenkin vaikea kuvailla.

Mä en ehkä olisi ihan samoihin asioihin kiinnittänyt huomiota kuin nyt iän mukana, mä luulen että tunne on nyt syvempi iäkkäämpänä. Siis kokemus. Nyt iän mukana on tullut kokemusta ja ymmärrystä. Iän mukana tunteet ovat paljon syvemmät kuin nuorempana. Sillee mää ajattelen. Henkilö F

Ehkä se on jotain sellaista, on tullut pari kertaa mieleen, että sellaisia esineitä ja tauluja kun on menty katsomaan, niin tulee ihan itku kun tuntee niin vahvasti, niin onko joku suojaus joka suojelee meitä, niin onko se ohentunut, että antaa helpommin tulla. Niin kuin sellaisia tuntemuksia. Henkilö E

Ihmisten välisen vuorovaikutuksen tarve, keskustelut ja yhdessäolo painottuvat kokemuksen muutoksina. Elämyksen elementtinä ei enää ole niinkään esimerkiksi yöelämän tarjoama vuorovaikutus vaan sisältöä saadaan kokemusten ja mielipiteiden vaihdosta.

Kyllä täytyy sanoa, että iän myötä se henkinen kasvu on muuttunut ja asioiden painopiste muuttuu..kyllä se henkinen juttu on aika voimakas. Nykyään on merkityksellisiä ne keskustelut, olla yhdessä ja mennä vaikka yhdessä syömään. Henkilö C

Luulen, että me eläkeläiset olemme valmiimpia ottamaan vastaan.. meillä kun on pula, tunnevajausta, se on mulle ollut sellainen juttu. En tiedä miltä musta pitäisi tuntua, onko se sosiaalisten kontaktien puute, vai mikä ... ajattelen kuitenkin että ne elämykset joita kaipaavat, ovat kyllä enemmän henkisiä tai niin kuin sellaista, onko se sitten musiikkia tai oivaltava lause jonkun puheesta. Henkilö E

Uskonnollisiin teemoihin kiinnitettiin myös enemmän huomiota. Uskontoon oli luotu avoin ja kiinnostunut suhde, mikä ei ollut jäykkä tai tuomitseva. Kun ulkoiset olot ja fyysiset nautinnot eivät ole enää kiinnostuksen keskiössä, voi uskonnosta ja sen elementeistä nousta voimaannuttava elämys. Kysymys ei ole pelkästään lohdun hakemisesta.

Tähän sanon kyllä ihan rehellisesti, että on tullut muutos, mutta mä en tiedä mikä sen on aiheuttanut, oliko nuorempana vauhti vähän kovempaa, ettei pysähtynyt miettimään asioita, vaikka samalla tavalla kuljettiin alppikylässä kirkon ohi. Nyt on sitten kun ei ole diskoja eikä shoppailua, niin käydä kattomassa minkälainen kirkko täällä on. Henkilö A

Kun siellä tulee aamulla se rukoushuuto ja tuli kummaltakin puolelta, niin tuli niin, se on jotenkin niin puhutteleva, että vaikka sä olisit minkä uskoinen tahansa niin... se on niin hirveän rauhoittava. Ja ehkä se oli sellainen rauha, joka siellä niinku vallitsi. että ajattelin, että kun tulin kotiin, että voi että olisi pitänyt nauhoittaa niitä itselle mutta kyllä se varmaan oli niin, että siinä oli jotain sellaista nostoa. Henkilö B

Kypsyyden ikävaiheessa katsellaan menneisyyteen ja elämän merkitykselliset asiat arvioidaan uudelleen. Kokemisen muutoksiin vaikuttavat myös suru läheisen ihmisen menetyksestä sekä oma sairaus.

Mutta mulle tän kuoleman kanssa nää viimeiset puolitoista vuotta ovat olleet jotenkin...eihän tässä oo mitään järkeä tässä elämässä. Henkilö E

En koe, että ei niinkään ikääntyminen vaan tämä sairaus on muuttanut asenteitani. Jos olisin ennen sairastumistani ollut näillä matkoilla, niin kaikki muu olisi peittänyt sen. Kaikki komeus ja krääsä ja syömiset ja juomisot ja sellaset. Henkilö B

Muutos näkyy henkisen tason lisäksi konkreettisissa valinnoissa. Matkalle lähdetään seuran vuoksi, ei niinkään kohteen vetovoimaisuuden takia. Yhdessäolon merkitys korostuu.

Nykyään valitsen matkoja pitkälle sen perusteella, että siellä on hyvää matkaseuraa, mä lähen hyvin pitkälle, se on ihan sama, mitä mä siellä näen ja koen, käydäänkö taidemuseossa tai jossakin vai ei, sillä on väliä ketä sinne lähtee mukaan, seuraahan tässä kaivataan että tota välttämättä reissun ei tarte olla kovin aikataulutettu vaan siellä täytyy olla aikaa olla keskenään. Henkilö E

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Osassa haastatteluista palattiin voimakkaasti lapsuuden ja nuoruuden muistoihin. Johtopäätöksissä nykyelämyksiä tulkitaan linkittäen niitä lapsuuden ja nuoruuden muistoihin lähinnä juuri niiden korostumisen vuoksi, vaikkakin huomioitavaa on, että ihmisen henkinen kehitys jatkuu läpi elämän, myös ikääntymisen vaiheessa. Haastateltavien naisten ja miehen kokemusten välillä johtopäätöksissä ei ole tehty eroa, sillä ne eivät korostuneet haastatteluissa.

Opinnäytteessä haastatellut henkilöt edustavat Suomen suuria ikäluokkia. He ovat syntyneet sodan jälkeen, voimakkaan jälleenrakennuksen aikaan ja viettäneet lapsuutensa maaseudulla tai maaseutumaisissa kaupungeissa, luonnon lähellä. Tilaa oli vähän ja elämä yksinkertaista, joten yhteistyötä oli tehtävä ja apua pyydettyä tarvittaessa. Lapsuuden ja nuoruuden ajan henki yhteiskunnassa oli kuitenkin positiivinen ja helpottunut. Sodasta oli selvitty. Lapsuuden leikeissä saatettiin vielä leikitellä sääntöeläajan ostokorteilla, mutta hiljalleen suomalainen yhteiskunta rakentui hyvinvointivaltioksi, joka mahdollisti elämän rakentamisen ja myös matkailun toisin kuin ennen, suurten ikäluokkien vanhempien ollessa nuoria.

Haastateltavien lapsuudessa ja nuoruudessa perheet olivat suurempia kuin nykyään ja koulutus koettiin avaimeksi parempaan elämään. Jokainen haastateltava oli koulutunut joko itsenäisesti tai työnantajan palveluksessa. Jos koulutusta ei ollut

mahdollista saada ennen työelämään siirtymistä, oli kouluttauduttu työnantajan tarjoamissa koulutuksissa. Tätä mahdollisuutta arvostettiin, sillä perheen tilanne oli saattanut viedä nuorelta mahdollisuuden kouluttautumiseen. Perheissä tarvittiin rahaa ja näin ollen nuori saattoi siirtyä kotoa suoraan töihin. Oli selviydyttävä arjesta ja jokaisen kuului tehdä osansa. Työteliäisyyttä arvostettiin ja työtä olikin tekeväille tarjolla. Työurat muodostuivat hyvin erilaisiksi kuin nykypäivänä. Lähes jokainen haastateltava oli tehnyt työuransa yhden työnantajan palveluksessa. Työn tekemisen arvostus nousi esille ensisijaisesti haastateltavien kertoessaan taustastaan. Töitä oli tehty ja hyvinvointiyhteiskunta rakennettu. Tämä näkyy ikääntyneiden asenteissa tänäkin päivänä.

Ikääntyneiden nykypäivän arvoissa ja asenteissa huokuivat suvaitsevaisuus ja heikompien auttamisen tärkeys. Oma henkilökohtaista menestystä ei korostanut kukaan haastateltavista. Tämän sanotaankin olevan tyypillistä suurille ikäluokille. Ikääntyneiden lapsuuden ja nuoruuden asenne- ja arvomaailmaan vaikutti kirkon lisäksi politiikka. Ikääntyneiden lapsuudessa ja nuoruudessa uskonnolla oli suurempi merkitys elämän sisällön tuottajana ja vuoden rytmittäjänä kuin nykyään. Asteiden ja arvojen näkökulmasta haastellut olivat tyypillisiä ikäluokkansa edustajia.

Haasteltavista piirtyi kuva arjessaan toimeliaina, auttavaisina ja avoimina henkilöinä. Kukaan ei noudattanut tiukkoja aikatauluja, mutta päivän rytmi ja sisällöt olivat pitkälle samanlaisia. Aamukahvit ja lehden lukeminen aloittivat monen aamun samalla tavalla. Päivän aikaan lenkkeiltiin luonnossa ja pidettiin yhteyttä perheeseen, sukulaisiin ja ystäviin. Harrastuksia oli monenlaisia, ja suurimman osan keskittyi käsitöihin, kulttuurielämyksiin ja liikuntaan. Kunnosta huolehdittiin levollisesti, rehkimättä. Puolisoilla oli suuri merkitys arjen askareissa, ja matkatkin tehtiin yleensä yhdessä. Puolisot mahdollistivat myös matkailuelämysten kokemisen. Elämästä nautittiin.

Fyysinen ikääntyminen rajoitti haastateltavien elämää, mutta omiin rajoituksiin suhtauduttiin pääosin huumorilla ja ymmärtäen. Matkailuelämysten kokemisessa korostui kuitenkin turvallisuuden tunne, vaikka mahdollista kuolemaa lähestyttiinkin käytännöllisestä näkökulmasta. Aistien heikentymistä ei maininnut yksikään haastateltavista. Sitä ei koettu merkitykselliseksi matkailuelämyksen kokemisen kannalta, vain

huono kunto ja sairaus rajoittivat elämää ja matkailua. Henkisellä puolella jokainen haastateltu ikääntynyt oli saavuttanut kypsyyden ikävaiheen. Haasteltavat muistelivat menneitä ja katsoivat taaksepäin hahmottaen paikkaansa maailmassa. Samalla, kun katsottiin taaksepäin menneisyyteen, elettiin nykyhetkessä esimerkiksi lasten ja lastenlasten kanssa.

6.1 Ikääntyneiden elämysten elementit ja kokemisen tasot

Tarkasteltaessa koettuja elämyksiä muutos kokemisessa näytti tapahtuneen. Kypsyyden ikävaiheessa matkakohteet valitaan levon ja rauhallisuuden tarpeiden mukaisesti, ja pitkät lentomatkat eivät tulleet enää kyseeseen fyysisten rajoitteiden takia. Käytännön ja fyysisen kunnon vuoksi lisäksi ikääntyneitä ei enää kiinnostanut yöelämä, vaan mielenkiinto keskittyi enemmän kokemusten sisällön laatuun ja vuorovaikutukseen. Tunteet syvenivät ja elämän painopisteet olivat muuttuneet. Hiljaisuuden tarve oli kasvanut. Koettiin yhteyttä menneiden ja tulevien sukupolvien kanssa ja ymmärrettiin elämän rajallisuus. Myös uskonnolliset symbolit, kirkot ja rukoukset, kiehtoivat enemmän kuin aiemmin, ja niillä koettiin olevan lohduttavan merkityksen lisäksi myös kulttuurillista vetovoimaa. Uskonnolliset symbolit ja rituaalit koettiin aidoiksi ja paikallista kulttuuria edustaviksi elementeiksi. Tämä seikka yhdisti kaikkia haasteltavia sukupuolesta riippumatta. Uskonnolliset elementit olivat tuttuja jo ikääntyneiden omasta lapsuudesta, mutta niiden merkitys muuttui iän karttuessa. Tunne-elämän muutoksella ja syventymisellä voi olla yhteys myös emotionaalisen tason korostumiseen koetuissa matkailuelämyksissä.

Ikääntyneiden mieleenpainuvimmat matkailuelämykset olivat syntyneet luonnollisessa ympäristössä, luonnon keskellä tai läheisyydessä. Luonnon merkitys korostuu kertomuksissa lapsuuden maisemista. Lapsuudessa ja nuoruudessa luonnossa viihdyttiin yhtä paljon kuin sisällä, sen ehdoilla elettiin ja se tarjosi mielikuvituksellisten leikkipaikkojen ja turvapaikkojen lisäksi ravintoa ja mahdollisuuden elää. Luonto koetaan ikääntyneiden kesken merkitykselliseksi ympäristöksi yhä aikuisenakin. Elämyksissä sen merkitys kasvaa suuremmaksi, koko elämää ja kaikkeutta kuvaavaksi tekijäksi. Luonto toimii elämyskokemuksissa tuttuna ja turvallisenä kaikupohjana ikääntyneiden tunteille ja elämälle. Luonto on aito ja ainutkertainen.

Kokemusten tasoja tarkastellessa, *motivaation tasolla* korostuvat elementit olivat vuorovaikutuksen lisäksi aitous ja kontrasti. Elämykset tuottavista kohteista yleensä kiinnostuttiin joko ystävien tai sukulaisten kutsusta. Kohde siis itsessään ei välttämättä ollut vetovoimainen. Lisäksi kohteeseen matkustettiin läheisten ihmisten kanssa, jotka toivat matkaan ja elämykseen selkeää lisäarvoa ja turvallisuuden tunnetta. Kohteen kulttuurin ja elämyksen aitous koettiin lisäksi tärkeäksi. Nämä seikat tukevat ajatusta siitä, että kypsyyden iässä siirrytään kohti sisäisempiä arvoja myös matkakohteiden ja elämysten valinnassa.

Fyysisellä tasolla moniaistisuuden ja kontrastin elementit korostuivat. Ikääntyneet eivät kokeneet aistiensa heikentyneen, joten moniaistisuus elementtinä tuki elämyksen kokemisen saavuttamista. Huomioitavaa kuitenkin on, ettei kukaan ikääntyneistä kertonut elämykseensä sisältyvän voimakasta makukokemusta, vaan esille nousivat ensisijaisesti näkö – ja kuuloaistit. Ruoan ja makujuen merkitys ei korostunut elämyksissä, vaikkakin sen voidaan olettaa olevan mukana matkakokemuksissa. Voidaan ajatella, että vaikka ruoanlaittoa ja makuja harrastettiin kotona, kuuluu se niihin arjen rutiineihin joihin matkustamisella ja elämyksillä haluttiin etäisyyttä.

Älyllisellä tasolla elämyksen ydinelementtinä olivat vuorovaikutus ja aitous. Aitouden näkökulmasta ihmiset edustivat mielenkiintoisia, aitoja tarinoita. Ikääntyneenä elämyksissä vuorovaikutuksen laatuun kiinnitettiin huomioita, pinnalliset suhteet eivät enää kiinnostaneet. Tämä tukee Tornstamin (1994) ajatusta ikääntyneen tarpeesta pyrkiä parempaan. Yhdessäolon merkitys korostui. Älyllisen kokemisen tason ydintoiminnaksi Elämyskolmio-mallissa on mainittu oppiminen kääntyy ikääntyneiden elämyskolmiossa jakamiseksi. Omien elämän varrella hankittujen taitojen jakamisen lisäksi haluttiin elämyskokemuksia muistella myöhemmin läheisen ihmisen kanssa.

Emotionaalinen ja henkinen tasolla vuorovaikutuksen merkitys ei enää korostunut, minkä voidaan tulkita kertovan kokemuksen voimakkaasta henkilökohtaisuudesta. Lähes kaikki ikääntyneet kuvailivat haastatteluissa tunteitaan elämykseen liittyen. Suurin osa tunteista oli positiivisia, mutta elämykseen liittyi myös haikeuden ja pa-

kahtumisen tunteita. Ikääntyneet tulkitsivat elämyksessä elämäänsä ja pohtivat paikkaansa maailmassa. Vaikka elämysten ei koettu varsinaisesti muuttavan kokijaansa, oli elämyksellä kuitenkin lohtua tuova merkitys. Käytännöllisellä tasolla matkat ja elämykset muuttivat kokijansa asenteita ja suhdetta eri kulttuureihin suvaitsevammaksi. Matkailuelämyksillä on siis monen tasoisia positiivisia vaikutuksia kokijalleen.

Koetut elämykset sisälsivät lisäksi Elämyskolmion ulkopuolisia elementtejä, jotka linkittyvät niin ikääntyneiden taustaan kuin vanhenemiseenkin. Selviytymisen teema tuli selville usein esille kertomuksissa. Fyysinen rasitus ja itsensä voittaminen tuottivat henkistä tyydytystä. Rohkeus liikkua ja lähteä tutustumaan uusiin maihin ja ihmisiin fyysisistä rajoitteista huolimatta kertovat itsensä toteuttamisen ja voittamisen tarpeesta. Tekemiseen liittyvän, pelottoman ”kyllä selvittäään” – asenteen voi katsoa juontavan juurensa jo sukupolven lapsuuden ja nuoruuden ajan optimismiin mutta myös ajatukseen omasta ikääntymättömyydestä. Lähes kaikki haasteltavat pitivät itseään nuorempana kuin mitä fyysisesti olivat.

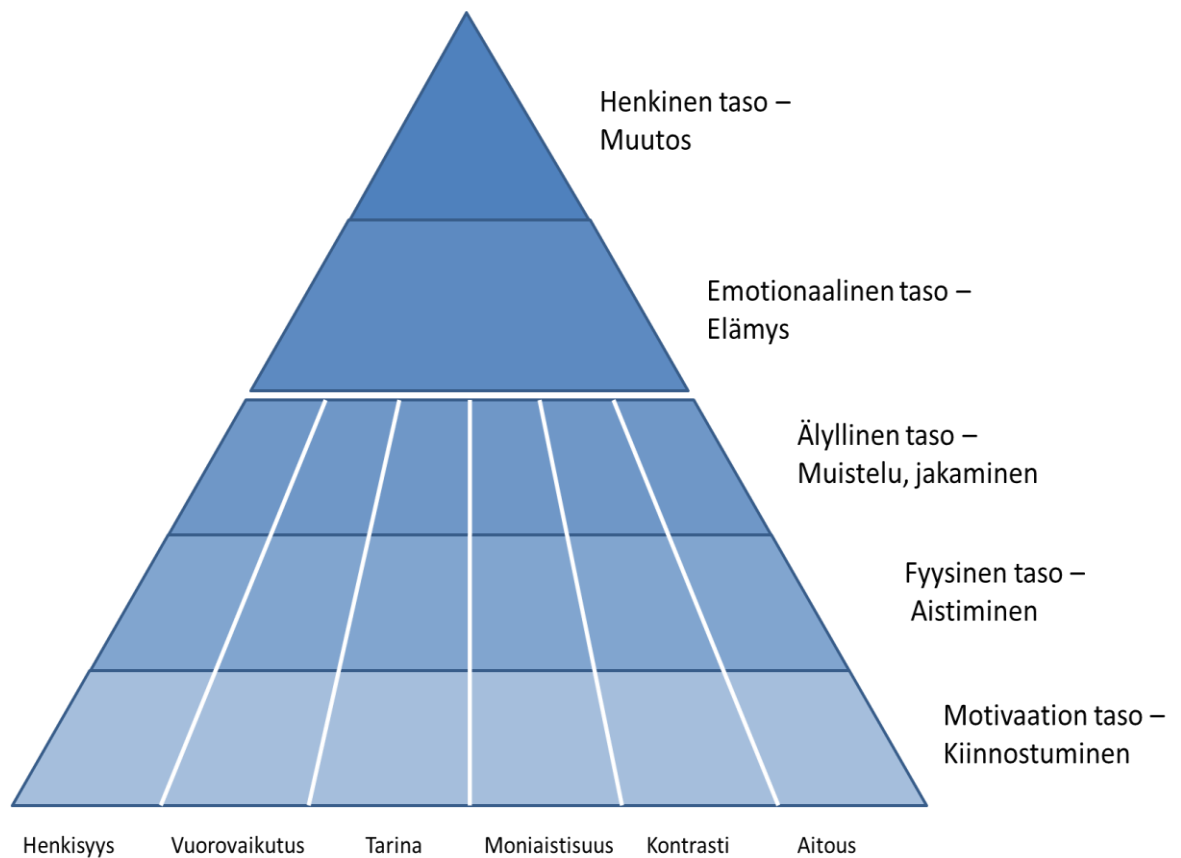
Seikkailunhalu ei katoa matkailijan ikääntyessä, vaikka yllätyksellisyys tai jännitys ei korostunutkaan elämysten elementteinä. Seikkailuna koettiin ennen kaikkea uuteen kulttuuriin ja ihmisiin tutustuminen. Uusien taitojen tai toimintamallien oppimisen sijaan haluttiin tietoa elämäntavoista ja paikallisista ihmisistä. Varsinaisten älyllisten elementtien sijaan korostui tunne. Yleisen ja paikallishistorian tunteminen korostui. Historian avulla koettiin hahmotettavan paremmin maailmaa. Historian tuntemus liittyi myös yleissivistykseen. Ikääntyneenä saavutetun laajemman perspektiivin myötä vilpitön halu jakaa tietoa ja käsityksiä korostui.

Yhteenvetona voidaan todeta elämysten olevan merkityksellisiä ikääntyneille matkailijoille. Niiden avulla pidetään yllä yleistä elämänlaatua ja -halua, mutta myös tulkitaan elämää ja meneillään olevan elämävaiheen teemoja. Tulkintaan vaikuttaa ikääntyneen koko elämän- ja elämysten historia. Näin elämysten sisällön hiomisessa tuleekin huomioida ikääntyneiden asiakkaiden ”kulttuuritaustat”, eli lähtökohdat ja yhteiset, esimerkiksi yhteiskunnalliset, kokemukset. Yhteiset kokemukset näkyvät mm. ikääntyneiden asenne- ja arvomaailmassa, eli esimerkiksi siinä kuinka elämyksellisyyden elementteihin ylipäätään suhtaudutaan. Ikääntyneet asiakkaat eivät ole

yhtenäinen ryhmä, mutta tiettyjä yhtäläisyyksiä on löydettävissä mm. yhteiskunnallisesta sekä fyysisen että henkisen tilan muutoksista. Ikääntyneiden voidaankin katsoa edustavan toista kulttuuria, johon pitää tutustua ennen palveluiden suunnittelua. Näinhän tehdään esimerkiksi kansainvälisten asiakkaiden elämysten tuotekehityksessä. Kulttuuritaustaan tutustuminen on luonnollista taustatyötä ja näin pitäisi olla myös ikääntyneiden asiakkaiden kohdalla. Tässä tapauksessa kohderyhmänä olivat suomalaiset ikääntyneet, mutta haasteellisempaa on pohtia kansainvälisten asiakkaiden elämyksen kokemiseen liittyviä muutoksia. Aiheessa on siis vielä paljon tutkittavaa. Muistettava myös on, että kohderyhmän merkitys suomalaiselle matkailuelinkeinolle tulee tulevaisuudessa kasvamaan.

6.2 Ikääntyneiden elämiskolmio

Seuraavaan ikääntyneiden elämiskolmioon on mallinnettu opinnäytteessä saadut tulokset ikääntyneiden matkailijoiden elämyksen elementeistä ja kokemisen tasoista. Ikääntyneiden elämyksissä kokemisen tasot selvimmin läpäisevät elementit olivat vuorovaikutus ja aitous.

KUVIO 2. Ikääntyneiden elämyskolmio (Elämyskolmio 2009, muokattu)

Ikääntyneiden elämyskolmion malli pysyy tutkimuksen perusteella samana kuin alkuperäinen. Ainoastaan tuotteen yksilöllisyyden elementti korvautuu henkisyydellä. Yksilöllisyyden piirteet eivät korostuneet elämyksissä. Matkailutuote ja kohde eivät välttämättä olleet itsessään vetovoimaisia, vaan matkalle ja kokemuksiin lähdettiin ja ystävien tai sukulaisten suosittelun perusteella. Ainutkertaisuuden elementissä mainittu statushakuisuus ei korostunut yhdessäkään haastattelussa.

Henkisyyden ja hengellisyyden voidaan ajatella kiinnostukseksi elämänä perimmäisistä arvoista, elämän tarkoituksesta sekä oman olemassaolon merkityksestä. Lisäksi niiden voidaan katsoa tarkoittavan sisäistä kiinnostusta jumaluudesta tai korkeammasta voimasta. Uskonnollisuus voi taas olla hengellisyyden ilmentymä, johon liittyvät sekä rituaalit että riitit. Henkisyyden elementit matkailutuotteessa voivat linkittyä esimerkiksi luonnon olemassaoloon ja elementteihin, hiljaisuuden ja meditaation mahdollisuuteen. Uskonnolliset elementit voidaan myös kohderyhmästä riippuen

nostaa tuotteessa esille tuotteeseen äänen, tuoksujen ja esineiden avulla. Henkisyiden elementit voidaan huomioida yhtä lailla kaikilla Elämyskolmion kokemisen tasoilla. Älyllisyyden tasolla henkisyiden elementit edustavat ensisijaisesti aitoutta.

Kokemisen tasot pysyvät ikääntyneiden elämyskolmiossa kuten alkuperäisessä mallissa. Ainoastaan älyllisen tason ydinelementti, oppimisen – ja harjaantumisen mahdollisuus, ei korostunut ikääntyneiden elämyksissä, vaan esille nousivat muistelu ja jakamisen halu. Näin ollen älyllisen tason oppiminen korvautuu mainituilla elementeillä.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tarve ikääntyneiden matkailupalveluiden kehittämiseksi kasvaa. Kotimaisten ikääntyneiden asiakkaiden lisäksi palveluita tarjotaan enenevässä määrin myös kansainvälisille matkailijoille. Vuonna 2012 suurin osa kansainvälisistä matkailijoistamme saapui Venäjän ja muiden lähialueiden lisäksi Euroopasta, jossa väestörakenteen muutos on myös merkilläpantavaa. Jatkotutkimusmahdollisuudet koskevat esimerkiksi juuri kansainvälisiä ikääntyneitä matkailijoita. Elinkeinolle hyödyllistä tietoa olisi mahdollista tuottaa esimerkiksi siitä näkökulmasta kuinka kulttuuritausta ja ikääntyminen vaikuttavat matkailijan elämyksen kokemiseen ja millaisia elementtejä elämykset sisältävät. Työskentelyssä olisi mahdollista hyödyntää monialaista osaamista ja asiantuntijaryhmää, jossa tietonsa ja taitonsa yhdistäisivät niin sosiaali – ja terveysalan ammattilaiset kuin matkailun palveluliiketoiminnan osaajatkin. Tutkimukseen toisi lisäarvoa myös yhteistyö esimerkiksi kansainvälisten korkeakoulupartnereiden kanssa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu

Tutkimusten luotettavuutta arvioidaan virheiden välttämiseksi. Tuomi & Sarajärven (2009) mukaan laadullisen tutkimuksen luottavuuskysymyksistä on useita erilaisia käsityksiä ja painotukset tarkasteluissa vaihtelevat. Tämä johtuu laadullisen tutkimuksen epäyhtenäisestä tutkimusperinteestä. Yleensä menetelmien luotettavuutta arvioidaan kuitenkin validiteetin ja reabiliteetin käsittein. Laadullisessa tutkimuksessa näiden käsitteiden käyttöä on kuitenkin kritisoitu, sillä niiden on katsottu vastaavan

lähinnä määrällisen tutkimuksen vaatimuksia. Kanasen (2010, 69) mukaan luotettavuusmittarit eivät sovellu yhteiskuntatieteisiin, joissa tutkimuskohteena on ihminen. Ajattelevana ja tuntevana yksilönä ihminen ei aina toimi samalla tavalla, joten satuma voi vaikuttaa ilmiöön ja rationaalisuus katoaa.

Laadullisessa tutkimuksessa validiteetin merkitys korostuu. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkitaan oikeita asioita, sitä mitä on luvattu. Kanasen (2010, 69) mukaan validiteetin tärkein alakäsite on ulkoinen validiteetti. Tällä tarkoitetaan tutkimustulosten yleistettävyyttä. Reabiliteetillä tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos tutkimus toistetaan, tulokset ovat samat kuin aiemmat saadut tulokset. Laadullisessa tutkimuksessa, jonka kohteena ovat muuttuvat ominaisuudet, rehabiliteettia on kuitenkin vaikea todentaa. Tällöin lähimmäksi reliaabeliuden käsitettä päästään käsittelemällä aineiston laatua, eli tarkastelemalla ensisijaisesti tutkijan toimintaa, ei haastateltavien vastauksia (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 189).

Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä mahdollistaa avoimen keskustelun haastateltavien kanssa. Haastattelusta annetuissa palautteissa keskustelutilanne koettiin avoimeksi ja luottamukselliseksi. Lisäksi osallistujat saivat kommentoitavakseen litteroidut haastattelut ennen analyysin laatimista. Haastatteluihin ei tullut korjaavia kommentteja, eikä muutosehdotuksia. Aineistoa kertyi runsaasti, yhteensä 86 sivua. Opinnäytteessä on lisäksi pyritty kuvamaan tarkasti tutkimuksen toteutus. Analyysissä haastateltavien ajatukset on pyritty jäsentämään avoimesti, kuitenkin haastateltavien anonyymius säilyttäen. Analyysissä on kuitenkin huomioitava myös, että tulkinta perustuu vuorovaikutustilanteeseen, jossa haastateltava ja haastattelija ovat tehneet yhteistyötä. Tässä nousee esille jo aiemmin mainittu tutkimustulosten toistettavuuden haaste. Tutkimuksen luotettavuutta ja totuudellisuutta olen kuitenkin pyrkinyt vahvistamaan käyttämällä teemahaastatteluaineiston tukena henkilöiden kirjoittamia kertomuksia ja lähdeaineistona ryhmähaastattelumateriaalilla.

Tutkimuksen kohderyhmävalinnassa kriteereinä käytettiin samanikäisyyttä ja matkailukokemusta. Tarkoituksena oli löytää henkilöitä, joiden kokemusmaailman voitiin

ajatella olevan samankaltainen. Lisäksi tutkimukseen sai ilmoittautua vapaaehtoisesti, joten oletuksena on, että he suhtautuivat aiheeseen positiivisesti. Haastattelujen henkilömäärän voidaan ajatella olevan riittävä opinnäytetyön aineistoksi. Aineistosta löytyi lisäksi haastatteluista henkilöitä yhdistäviä aiheita ja teemoja, joten aineiston voidaan katsoa kylläntyneen. Tämä parantaa tutkimustulosten yleistettävyyttä.

Tutkimuksen uskottavuutta arvioitaessa, voidaan tulkinnan olettaa olevan suoritettu objektiivisesti ja ulkopäin, sillä tulkitsija ei kuulu haastateltavien henkilöiden ikäluokkaan eikä lähipiiriin. Toisaalta ikääntyneen elämysmaailmaan eläytyminen on haasteellista juuri yhteisen kokemusmaailman, kulttuurin, puuttuessa. Kypsyiden ikävaihe on tutkijalla vielä edessäpäin, mutta avautuu tutkimuksen perusteella positiivisena ja elämyksellisenä, odotettavana, ikävaiheena.

LÄHTEET

- Aaltola J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Aho, S. Honkanen, A. & Saarinen, J. 2001. Matkailuelämykset tutkimuskohteina. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Borg, P. Kivi, E. & Partti, M. 2002. Elämyksestä elinkeinoksi, matkailusuunnittelun periaatteet ja käytäntö. Helsinki: WSOYpro.
- Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOY.
- Ekholm, J. 2005. Musiikkivalinnat. Teoksessa Liikkanen, M. Hanifi, R. & Hannula, U. (toim.) Yksilöllisiä valintoja ja kulttuurien muutoksia. Vapaa-ajan muutokset 1981 – 2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta? 2002. Toim. J. Saarinen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Elämyskolmio. 2009. Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus. 9.12.2009. Viitattu 20.4.2013. <http://www.leofinland.fi/index.php?name=Content&nodeIDX=3615>
- Elämystuottajan käsikirja. 2009. Toim. Tarssanen, S. Rovaniemi: LEO Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus.
- Eskola J. & Suoranta J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hanifi, R. 2005. Ikääntyneiden osallistuva vapaa-aika. Teoksessa Liikkanen, M., Hanifi, R. & Hannula, U. (toim.) Yksilöllisiä valintoja ja kulttuurien muutoksia. Vapaa-ajan muutokset 1981 – 2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hatch J.A. & Wisniewski R. 1995. Life history and narrative: questions, issues, and exemplary works. Teoksessa toim. Hatch J.A. & Wisniewski R. Life history and narrative. London: Falmer.
- Hienonen, K. 2011. Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa. Helsinki: Sitra

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Ikääntyneet matkailijat. Ryhmähaastattelu. 25.10.2013.

IPK International. 2012. ITB World travel trends report 2012/2013. Germany: Messe Berlin GmbH.

Ireland, M. 2000. Experience of nature and history in border tourism. Julkaisussa Responsible Nature Tourism. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 792, 95 -105.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karppinen, S. & Latomaa, T. 2007. Seikkailun elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Lapin yliopistokustannus.

Komppula, R. & Boxberg, M. 2002. Matkailuyrityksen tuotekehitys. Helsinki: Edita

Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944 – 1956. 1992. Toim. K. Linnilä & M. Utrio. Helsinki: Tammi.

Nurmi, J-E. Ahonen, T, Lyytinen, H. Lyytinen, P. Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro.

Pine, J.B. & Gilmore, J.H. (1999) The experience economy: Work is theatre & Every business a stage: Goods and services are no longer enough. Boston: Harvard business school Press.

Raitanen, T. Hänninen, T, Pajunen, H. & Suutama, T. 2004. Geropsykologia Vanhenehmissen ja vanhuuden psykologia. Porvoo: WSOY

Suuret ikäluokat. 2005. Toim. A. Karisto, A. Jyväskylä: Vastapaino.

Suomen matkailustrategia 2020. 2010. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

Väestön ikääntyminen on suhteellista. 2002. Tilastokeskus 21.5.2003. Viitattu 20.5.2013. http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_05_03_nieminen.html

Tornstam, L. 1994. Gerotranssendenssi-teoreettinen tarkastelu. Gerontologia 2, 75 – 81.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Ulkoasianministeriö. 2011. Väki Euroopan unionissa vanhenee nopeaa tahtia. 21.9.2011. Viitattu 20.7.2013. <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=223883&contentlan=1&culture=fi-FI>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelulla on kolme pääasiallista aihetta: Haastateltavan tausta ja arki, matkailuelämyksen kokeminen sekä mahdollinen muutos kokemuksessa. Pääteemojen alla tukikysymykset.

Teemahaastattelun runko:

1. Tausta ja arki

Mistä olet kotoisin

Koulutus- ja työskentelytaustasi

Kerro perheestäsi

Kuvaile normaalia päivääsi

2. Matkailuelämys

Kerro matkailuelämyksestäsi

Miksi kiinnostuit kohteesta ja palvelusta?

Matkustitko yksin vai ryhmässä?

Missä koit elämyksen?

Mitkä aistit sinulla olivat käytössäsi?

Koitko oppivasi kokemuksessa jotakin uutta?

Millaisia ajatuksia ja tunteita se sinussa herätti?

Toiko elämys elämääsi pysyvää muutosta?

1. Kokemisen muutos

Koetko että kokeminen on muuttunut ikääntyessäsi?

Näkykö se mielestäsi matkailuelämyksen kokemisessa?

Kiinnitätkö samoihin asioihin huomiota kuin nuorempana?

Minkä ikäinen koet nyt olevasi?

Mitä ajatuksia ikääntyminen sinussa herättää?

Liite 2. Kertomus matkailuelämäyksestä - tehtävä

ELÄMYKSEN KOKEMINEN MATKAILIJAN IKÄÄNTYESSÄ

Kiitokset mielenkiinnostanne osallistua opinnäytetyötutkimukseeni aiheesta elämyksen kokeminen matkailijan ikääntyessä. Opinnäytetyö on osa Jyväskylän ammattikorkeakoulun ylemmän AMK tutkinnon Palveluliiketoiminnan koulutusohjelman opintokokonaisuutta. Työssäni pyrin selvittämään kuinka ikääntynyt matkailija kokee elämyksen, mitä elementtejä se sisältää, sekä sitä, muuttuuko elämyksen kokeminen ikääntymisen myötä.

Kohderyhmäksi työhöni olen valinnut ns. suurten ikäluokkien edustajat, joihin tässä tapauksessa luetaan vuosina 1945 -1950 syntyneet henkilöt. Lisäksi toiveena on, että tutkimukseen osallistujalla olisi hieman kokemusta niin kotimaan kuin ulkomaanmatkailustakin. Elämyksen kokemista selvitetään seuraavilla menetelmillä:

- Kirjoitettu kertomus matkailuelämäyksestä
- Yksilöllinen teemahaastattelu
- Ryhmähaastattelu

Mitä matkailuelämyksellä tarkoitetaan?

Matkakokemus on matkaan liittyvä koettu tapaus, elämys, tai kokemalla saatu matkustamiseen liittyvä tieto tai taito. Elämys sen sijaan on voimakkaasti vaikuttava kokemus tai tapahtuma ja moniaistinen, muistijäljen jättävä, myönteinen, kokonaisvaltainen ja yksilöllinen kokemus. Elämys on siis yksi kokemuksen tyyppi, ja vaikuttavuutensa vuoksi matkailun kannalta erityisen mielenkiintoinen. Kaikkia elämyksiä voidaan pitää kokemuksina, mutta kaikista kokemuksista ei synny elämyksiä. (Saarinen, J.)

Matkailuelämys on luonteeltaan yksilöllinen ja lyhytkestoisempi kuin kokemus. Siinä missä kokemuksia voidaan vaihtaa, vertailla ja osoittaa joiltakin osin oikeaksi ja vääräksi, elämykseen liittyvät tunteet ja aistimukset ovat kokijalleen aina oikeita ja todellisia muiden kokemuksista riippumatta. Ei siis ole olemassa oikean tai vääränlaisia elämyksiä.

Matkailuelämys on merkittävä, positiivinen ja ikimuistoinen kokemus. Usein elämykseen liittyy myös tunne itsensä ylittämisestä; tehdään ja koetaan jotain sellaista, jota arjessa ei ehkä uskalleta. Parhaimmillaan matkailuelämys voi johtaa matkailijan henkilökohtaiseen kehittymiseen, muutokseen – matkalla palattua arki voi näyttäytyä aivan uudella tavalla ja matkalla koettu ja opittu voidaan omaksua osaksi omaa arkipersonaa. (Tarssanen, S.)

VIKKO 32

KIRJOITETTU KERTOMUS MATKAILUELÄMYKSESTÄ

Kerro kirjoittaen kokemastasi matkailuelämyksestä.

Pohdi myös olisitko voinut kokea saman elämyksen nuorempana ja/tai vanhempana?

Kirjoituksen näkökulma ja mitta ovat vapaita.